

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

38. ÅRGANG

NUMMER 2

JULI 1960

Fra 1. februar 1960 er baron, hofjægermester, gods-ejer *Axel Reedtz-Thott* til Gavnø af Hs. Maj. Kongen udnævnt til forstander for Herlufsholm skole og gods.

Slægten Reedtz-Thott har allerede tidligere på ærfuld vis indskrevet sit navn i Herlufsholms historie.

Excellencen Tage Reedtz-Thott var forstander for Herlufsholm i årene 1887-1923, da han i en alder af 84 år nedlagde sit hverv og iøvrigt døde ganske få uger efter.

Han efterfulgtes af sin søn baron Otto Reedtz-Thott, af hvis forstanderskab Herlufsholm og alle Herlovianere ventede sig så meget, men som kun fik lov til at beklæde forstanderstillingen i 4 år, idet han i oktober 1927 brat afgik ved døden.

Nu bliver en Reedtz-Thott atter forstander for Herlufsholm. Allerede dette hilser gamle Herlovianere med glæde, og vor tilfredshed med udnævnelsen forøges yderligere ved, at det igen er en gammel Herlovianer, der overtager forstanderskabet, og ved, at Herlufsholm får en ung forstander, der forhåbentlig igennem mange år vil kunne varetage dette for Herlufsholm og for os gamle Herlovianere så betydningsfulde hverv.

Det er ikke mere end 20 år siden, Axel Reedtz-Thott gik ud fra Herlufsholm som student. Siden da har han uddannet sig ved landvæsen og skovbrug, aftjent sin værnepligt, taget afgangseksamen fra Handelshøjskolen (HA) og været i udenrigsministeriets tjeneste, bl. a. i Canada og U.S.A. Siden 1945 har han haft den daglige ledelse af Gavnø gods, som han arvede i 1927.

Reedtz-Thott har således skaffet sig en all-round uddannelse, der i mange henseender vil kunne komme Herlufsholm tilgode.

Der er allerede nu fra mange sider blevet gjort brug af Reedtz-Thott's arbejdskraft, kundskaber og indsigt. Han er konservativt medlem af folketinget siden 1953 og fra 1958 formand for Turistforeningen for Danmark.

Disse hverv i forbindelse med driften af Gavnø kan jo sikkert lægge beslag på sin mand. Men vi er overbevist om, at Reedtz-Thott alligevel nok skal få tilstrækkelig tid tilovers til forstanderskabet på Herlufsholm.

For en gammel Herlovianer i sin manddoms fulde kraft må det være en ønskestilling at blive forstander for Herlufsholm. Jeg ville tro, at Reedtz-Thott også føler det sådan, selvom han næppe undgår på samme tid at føle

byrden af det ansvar, som nu lægges på hans skuldre - ansvar overfor arven fra Herluf Trolle og Birgitte Gøje, ansvar overfor den ungdom, der nu og i kommende årtier tilbringer så betydningsfulde år for deres fremtid på skolen, og ansvar overfor de gamle Herlovianere, der med levende interesse og vågen kritik nøje vogter på, hvorledes det forholder sig med deres gamle skole.

Det må imidlertid kunne hjælpe den nye forstander meget til at bære dette ansvar, at han ved, at vi gamle Herlovianere har ubetinget tillid til ham som forstander og føler os overbevist om, at han har både evner og vilje til at

tage vare på vor gamle, fælles skole og at føre den frem gennem årene, der kommer, med hensyntagen både til de traditioner, der fortjener at bevares, og til de krav, som udviklingen stiller ikke mindst til en skole som Herlufsholm, der både skal være undervisningsanstalt og hjem for så mange af dansk ungdom.

Vi gamle Herlovianere ønsker baron Reedtz-Thott alt muligt held og lykke i hans stilling som forstander for Herlufsholm.

Jeg kan ikke slutte denne velkomsthilsen uden på gamle Herlovianeres vegne at mindes statsminister *H. C. Hansen* for den forståelse af Herlufsholms særlige stilling, som kom til udtryk gennem statsministerens indstilling af Reedtz-Thott til forstander for Herlufsholm.

Erik Dreyer ('10).

Axel Reedtz-Thott ('39).

14. januar

I Herlufsholm Kirke

Forstanderen, greve Ernst Moltkes tale

Igen skal vi sammen fejre mindedagen for Herluf Trolles fødsel, begyndende her i kirken. Med taknemmelighed går tanken tilbage til ham, som indførte denne årlige kirkehøjtid. Den indførtes i 1854 af rektor Listov og er således nu mere end 100 år gammel. Naturligvis er den i årenes løb undergået forandringer. Det hedder herom i Albert Leths beretning fra 1864: »Om morgenen kl. 7 den 14. januar holdes lovsangen, ledsaget af basuner i den oplyste kirke, og præsten holder en kort bøn fra kirkegulvet.« Selv har jeg blandt mine Herloviana et særligt tryk af de ved lovsangen i 1854 benyttede, til denne særlige lejlighed affattede salmer. Højtideligheden her i kirken er siden da blevet bevaret ned gennem tiderne. Mig bekendt har ingen anden skole noget tilsvarende. Den er i al sin enkelthed og korthed blevet noget væsentligt, ja, dyrebart for alle Herlovianere og andre med. Den store forsamling i kirken i dag bærer vidnesbyrd derom.

Hvad er tanken med at afholde denne højtid år efter år?

Vel først at besinde sig på, hvad man som Herlovianer har fået. Vi fik *en skole* med meddelelse af en række kundskaber, der kunne danne grundvolden for et senere virke i samfundet. Gaven er, som vi ved, stor. Men, vil en og anden sige: Det, der dengang – i 1565 – var noget sjældnere end i vore dage, – oprettelsen af en skole – er jo nu en almindelig foreteelse. Ja, men Herlufsholm var og blev altid noget særligt. Kostskolen giver en langt større mulighed for et godt og stærkt *kammeratskab*, end den almindelige dagskole giver – et kammeratskab, der mange gange blev livsvarigt. Herlufsholms beliggenhed – borte fra købstadsbebyggelse – gør også sit til, at samfundet her bliver mindre spredt, mere sluttet end andre steder. Så har Herlufsholm sin dejlige *natur* med skovene og Susåens idyl. Den har sin store og skønt indrammede sportsplads. En mængde skønne billeder dukker op for vor bevidsthed, når vi tænker på skolen og dens omgivelser. Og mere end vel nogen anden skole har Herlufsholm sine *traditioner* – måske af større eller mindre værdi, men de indgår i skolebilledet – de skaber forbindelse mellem yngre og ældre Herlovianere og er med til at befæste fællesskabet og forbindelsen mellem fortid og nutid.

Men denne forbindelse mellem fortid og nutid møder os også på anden måde end gennem den mere dagligdags overholdelse af en række traditioner. På Herlufsholm er vi på *historisk grund*. Det er jo rigtigt, når Sv. Clausen lader »den gamle murstensgaard« synges:

»Min sten har nordens enhed set.
Margrethe Volmersdatter.
Jeg ved, hvad der er én gang sket,
det kan vel hændes atter.

Jeg så fyrst Jaromar i slag,
og jeg har set Kong Atterdag.«

Vi møder historiens sus på mange måder hernede. Men intet steds mere end i dette kirkerum. Sandt nok: Skovkloster og senere Herlufsholm Kirke er gennem tiden undergået store forandringer. Men det ændrer ikke den kendsgerning, at vi her er samlet på et sted, der gennem 800 år har været sæde for dansk, kristen kultur. Det gamle krucifix over alteret, munkestolene, ligstenene over forlængst afdøde abbeder – det minder os om benediktinermunkenes dage fra den førreformatoriske tid. Herluf og Børge Trolles rustninger og stifternes sarkofag, mindetavlen over Herluf Trolle, ligstenen over Arild Huitfeldt, bærer bud om en anden tid i Danmarks historie. Og næsten til nutiden i Danmarks historie når vi ansigt til ansigt med mindesmærket over Herlovianere, der døde i kampen mod vold og undertrykkelse under den sidste verdenskrig.

Alt dette forlener gaven med en værdi, der ikke lader sig udmåle. Men fra gaven – skolen og alt hvad dermed står i forbindelse – går tanken med dyb tak til *giverne*. Sjældent er større gave givet, og sjældent har to mennesker bedre efterlevet ordet om, at de, hvem meget er givet, af dem skal man fordrø mere.

Her når vi til *motivet* for Herluf og Birgittes høj-sindede handlemåde. Om det er der ingen tvivl. Dybt grebne af det kristne budskab, der for dem som for mange andre på den tid var blevet levendegjort påny gennem Luthers ord og kamp, var de begge opfyldt af tanken om at tjene Gud med deres liv og ejendom. Troen på Gud var for dem ikke stivnet i form – den gennemtrængte deres liv og færd, og at det var den, der var bestemmende for deres disposition med skolen, derom bærer fundatsen, som de oprettede, tydelige spor. Mange stormænd har ud fra helt andre motiver rejst sig stolte mindesmærker. For stifterne gjaldt mottoet: Min Gud, mit land.

Der vil næppe i nutiden savnes røster, der vil sige omtrent sådan: Det er altsammen meget smukt, men det er andre tider nu. Hvad der den gang optog tid og tanker kan ikke uden videre have gyldighed i 1960 – omtrent 400 år senere. Vi lever i en tid, der fjerner sig mere og mere fra den tids idealer. Hvad kendte datidens mennesker til det, som opfylder nutiden: verdensrummets hemmeligheder, atomteorier, problemer om rumrejser – ja, hvad kendte de i grunden til vor egen Jord, som i vore dage er bleven så mærkelig lille? Og – vil man fortsætte: tiden er vel altid fremadstræbende og fremadskuende, er det om muligt i vore dage mere end nogensinde og løsriver sig mere og mere fra den kontinuitet, som historiske betragtninger kan skabe. Det er jo altsammen forbi – det er nutiden og fremtiden, der har krav på os. Vort tankesæt er formet og må være formet af den tid, vi lever i.

I alt dette er der jo sandhedsmomenter.

Men det er jo dog også sandhed, at vi står på fortidens skuldre. Det føler ikke mindst vi, der er samlet

1960

her i dag. For Herlufs og Birgittes værk lever den dag i dag, trodsende 400 års oplevelser. Grundvolden må være lagt godt! Og tanken går igen til dette ægtepar, som – selv barnløse – har fået efterkommere i hundredevis af Herlufssønner. Ærbødigheden for deres værk bliver ikke mindre, når vi betænker, at det gik her, som det oftest går, at det virkelig værdifulde, det, der kræver fremsyn til hjælp for menneskeheden, kræver kamp, undertiden hård strid. Der skulle et troens vovemod til at iværksætte deres plan – det var jo noget her i Danmark ganske nyt og uprøvet med en sådan kostskole. Indsatsen var stor – ville den nu også bære sin frugt? Begge fik kampens kår at prøve, om end på forskellig måde. Herluf faldt i kampen mod fjenden, og han fik ikke set skolen i gang. For Birgitte blev kampen af anden art, men ikke mindre betydningsfuld. Det blev en årelang kamp for virkeliggørelsen af tankerne om skolens tilblivelse mod godskære slægtninge, som ville have fundatsen om skolens oprettelse omstødt. Kristen tro, udholdenhed, mod, overbevisning om sagens rigtighed, klogskab præger hendes færd i årene efter Herlufs død. Spørgsmålet måtte jo melde sig: Kan det nytte? Vil værket ikke gå til grunde? Vil der komme elever til denne nye skoleform? Blicher det hele dog ikke som en dråbe i havet og derfor ret nytteløst? Men hun holdt ud med en tro, som flytter bjerge. Og resultatet af hendes kamp kender vi.

De gav os skolen og kom gennem den til at præge flere eller færre år af vor ungdom – ja vel i grunden også vor manddom. Men de gav os mere. De gav os begge to *et eksempel til efterfølgelse*. Mangt og meget fra hin tid, da skolen blev stiftet, er totalt ændret og sunket i grus – der er f. eks. en lang afstand mellem skolens første undervisningsplan og Jørgen Jørgensens af i dag. Men der er menneskeværdier, som er værdifaste ned gennem tiden: mod, udholdenhed i kampen for det, man har kært, medmenneskelighed, så langt evner og kræfter rækker, ansvarsfølelse og tjenersind overfor Gud og overfor det land og det samfund, man tilhører, – fremsyn og troskab overfor betroede opgaver. Alt dette finder vi hos stifterne. Disse menneskeværdier kan et samfund ligesålidt i dag som i det 16. århundrede undvære.

Menneskers ord har højst forskellig valør. Undertiden synes de os tomme og intetsigende, til andre tider lytter vi uvilkårligt efter dem og gribes af dem. Ned gennem tiderne er dette gang på gang oplevet, når talen var om de evige sandheder, som Gud har åbenbaret for verden, og som vi igen på særlig måde er blevet mindet om gennem Julens budskab. Men vi ved alle noget om, at hvad enten talen er om kristenliv eller om samfundssind, hvor afgørende det er for os, om det, der forkyndes for os, tit i en skøn ordenes iklædning, præger deres liv, som har talt – om der med andre ord er overensstemmelse mellem ord og liv. Er der ikke det, vender vi det døve øre til. Herluf og Birgitte

har efterladt sig mange udsagn om disse vigtige områder af menneskelivet og om, hvad de betød for dem personligt. For dem var det ikke tom tale, men livsvirkelighed. Og deres færd og deres handlemåde var i overensstemmelse med deres ord. Derfor står de endnu for os som menneskelige forbilleder, der stadig formår at virke inspirerende og inciterende på os.

Og derfor går igen i dag tankerne tilbage til disse to ædle skikkelser med dyb ærbødighed og stor tak!

Velsignet være deres minde.

Herlovianersamfundets årsfest

En hyggelig aften på Hotel Richmond

Igen i år havde Herlovianersamfundets årsfest – som jo også er samfundets eneste større sammenkomst – meget stor tilslutning: Cirka firs medlemmer var mødt op og glædede sig over den mere Lindbergske end Lundbergske menu: fiskeanretning med øl, dyremed med rødvin og romfromage med hedvin.

Formanden bød straks efter afsyngelsen af Nørreslets »Introduktion« velkommen – i særdeleshed til året 1959's rushold og til jubilarene. Han oplæste en hilsen fra Einar Funck-Jørgensen ('09), der var i Miami – og takkede derpå de jubilarer, der havde kunnet efterkomme indbydelsen til at være til stede.

Årets Trolle- og rustale blev holdt af direktør, cand. polit. Leif Berg ('19):

»For mange år siden fandt jeg i et antikvariat et smukt gammelt billede af Klosterbygningen. Under det står der koldt og lakonisk: Opdragelsesanstalten Herlufsholm.

En morgen, da min kone kom ind i stuen, så hun vor unge pige fordybet i beskuelse af det nye billede, og min kone sagde da med den ærefrygt i stemmen, som Herlovianerkoner jo har – eller i hvert fald burde have – når de taler om Herlufsholm: »Ja, se Marie, dér har min mand gået i skole.«

Marie så trøstende op på min kone og svarede: »Ja, jeg havde også en bror, som vi måtte sende til Flakkebjerg.«

I morges, da jeg så på det gamle skilderi, var det, som om det pludselig blev levende. Det var, som kunne jeg se sneen falde på de gamle tage og lægge sig tykt på grenene af »Store Pil« og de to valnøddetræer uden for kirken – akkurat som da jeg for snart 50 år siden oplevede mit første Trolle-bal på Herlufsholm.

Og det var, som så jeg mig selv i en endnu uplettet gallauniform komme som unge fra stalden over imod den festligt oplyste Klosterbygning, hvor kaner og kareter svingede ind igennem porten.

Som der stod i den sang, vi sang ved ballet:

Og kommer så festen,
da sprænges jo næsten
af længsel og uro gallavesten.

I brystlommen – nærmest hjertet – bar man noget, der hed et balkort, hvorpå der med sirlig skrift stod prentet: 1ste vals, 2den vals og lanciers, og på hænderne – over neglerødderne og de røde, ru knoer – havde man skinnende hvide glacéhandsker.

Ja, det var dengang, i en fjern fortid, da selv en dreng på 11 år skulle have glacéhandsker på for at røre ved en pige.

(fortsættes næste side).

Ved ballet hørte jeg for første – men absolut ikke for sidste – gang en tale for Herluf Trolle, holdt af den gamle excellence – gehejmekonferensråd – kammerherre – hofjægermester – forhen konseilspræsident og udenrigsminister – forstander for Herlufsholm Skole og Gods – Tage, lensbaron Reedtz-Thott til Gavnø.

Vi levede endnu i en tryk, ubekymret verden – med balkort, lancier og glacéhandsker – vi vidste ikke, at vi dansede på randen af den afgrund, der hedder 1914, og det kaos, som vi ikke er kommet ud af endnu.

Også Herluf Trolle og Birgitte Gøye levede deres liv i et af disse store spring i historien, da tilværelsen forandres totalt i løbet af et kort spand af år. Vi behøver blot at nævne gloser som renaissance – reformation – humanisme – Kopernikus – så ved vi, at disse ord er som fanfarer, der indvarsler en helt ny tid.

Vi må være kontreadmiral Briand de Crèvecoeur taknemmelig, fordi han har skildret Herluf Trolle og baggrunden for hans tilværelse i den bog, der udkom i fjor med støtte af Herlovianersamfundet. Det er en god bog, som jeg kan anbefale alle at købe og indlemme i deres bogsamling.

Forfatteren gør opmærksom på, at Herluf Trolle, i endnu højere grad end vi hidtil har vidst, har indskrevet sit navn som en af de virkelig store i søkrigshistorien. Han bygger ikke alene på Herluf Trolles tapre

indsats som rigets admiral og flådens øverste chef i kampen mod arvefjenden Sverige i Syvårskrigen to første år. Det nye er, at Herluf Trolle er den første, der teoretisk opstiller regler for skibenes formation under opmarch og kamp. Herluf Trolle er altså skaber af en helt ny taktik for krig til søs.

Om stiftelsen af skolen siger forfatteren, at det er en i historien enestående idealistisk handling – særlig set med tiden som baggrund. Vi må huske på, at på Herluf Trolles tid var det rigdom og jordegods, der gav en mand prestige, autoritet og magt, men alligevel skænkede Herluf Trolle og Birgitte Gøye i levende live hele deres formue bort til et humanistisk formål – en skole. De gjorde sig selv til tjenere, hvor de før havde været herrer. Lad os mindes dem for det dag på Herluf Trolles fødselsdag.

Og så er da de mange, mange år gået, og vi byder atter i aften et nyt studenterhold velkommen i Herlovianersamfundet.

Nu burde man vel nok som rustaler – traditionen tro om jeg så må sige – tage hul på en kasse med gode råd og formaninger. Men formaninger ligger ikke for mig. Jeg vil derfor hellere nøjes med at *håbe noget for jer*.

Jeg læste for nylig en af sæsonens gode bøger, Willy-August Linnemanns: Døden må have en årsag.

Personalia

Dødsfald:

Fhv. dommer *Hans Ditlev Fabricius* ('83) afgang ved døden den 16. februar 1960.

Sekretariatschef, cand. jur. *Jes Asmussen Schytt Spøhr* ('13) døde i København den 13. november 1959.

Rektor *Olaf Friis-Hansen*, der blev rektor for Herlufsholm i 1934, døde den 14. marts, 66 år gammel.

»Herlovianeren«s redaktør fra 1937 til 1948, afdelingsbibliotekar *Kjeld Hasselbalch-Larsen*, afgang ved døden i april.

Herlovianersamfundets formand, departementschef *Erik Dreyer* ('10), der indtil fornylig var formand for Statens Forligningsinstitution i Arbejdsstridigheder, er blevet udnævnt til Storkors af Dannebrog.

Læge *Ove Høegh-Guldberg* ('24), Gedved, har i »Flora og Fauna« 65. årgang 3. hæfte 1959 skrevet om »Alsophila aescularia Schiff. Pupper og parring«.

Frederik Raben-Levetzau ('49), der i 1958 vandt 10.000 kr. i det danske radio-og-televisions-quiz på sin viden om Napoleon, har nu gentaget succes'en i Sverige. Han blev udfordret af en svensk Napoleons-ekspert, vandt over denne, og hjemførte 10.000 svenske kroner.

Harald Ilsoe ('51) er blevet cand. mag. i historie og latin med 1. karakter.

Landsretssagfører *Jørgen Mazanti-Andersen* ('45) har udsendt »The Doctrine of Consideration. A Comparative Analysis«, 10 kr.

Ambassadør *Eyvind Bartels* ('34) skrev i Politikens kronik 12. januar om »Europa, håb eller illusion«.

Godsejer *Erik Tillisch* ('44), Rosenfeldt, fik 6. marts en søn (i forvejen: to døtre). Og har til Vordingborg Kommune solgt ejendommen Rosenfeldt Møllegård til udstykning.

Underdirektør *Christian Arnstedt* ('42) er blevet indvalgt i F. L. Smidths direktionråd.

Arkitekt, M.A.A. *Helge Finsen* ('15) er rejst til Syrien, hvor han for Unesco skal assistere de syriske myndigheder med at bevare landets rige arkitektoniske fortidsminder.

Professor, dr. jur. *Sven Clausen* ('11) har skrevet: librettoen til en opera af Henning Wellejus, »Kammerherren«; librettoen til en anden opera af Svend S. Schultz, »Dommer Lynch«; et festspil til Hjerl Hedes sommerjubilæum (om sigøjnerliv på Jyllands hede i gamle dage); og har haft et hørespil i Radioen (om Christian 2.).

Læge *Lorenz Ferdinand* ('40) er blevet medlem af den foreløbige bestyrelse for den nystiftede forening »Natur og Ungdom«.

Lærer *John Riis* ('40) har i »Arbejdsgiveren« 1. februar skrevet kronikken »Byd børnene velkomne«.

Sekretær, cand. jur. *Poul Adam Tvede* ('40) har i Politikens kronik 6. februar skrevet »Politiretten er også en ret«.

Redaktør *Sven Tito Achen* ('40) har i Fyens Stiftstidende 15. februar skrevet en kronik om, hvorfra Shakespeares kendte navnene Rosenkrantz og Gyldenstjerne, som jo optræder i »Hamlet«. Og er redaktør for »Heraldisk Tidsskrift«, hvis første nummer udkom i marts.

Ole Melchior ('50) er blevet ansat i The Old East African Trading Company Ltd., Dar-es-Salaam, Tanganyika Territory.

Fhv. universitetslektor *Viggo Forchhammer* ('95) holdt den 7. februar et foredrag i Dansk oto-laryngologisk Selskab om »Tale- og sangundervisningens profylaktiske betydning over for funktionelle stemmelidelser«.

Afdelingslæge *Helge Nielsen* ('26) er i august 1959 blevet udnævnt til medlem af den komité i Det internationale Skærbilledselskab, der beskæftiger sig med undervisning og aflæsning af røntgenskærbilleder; er i februar blevet medlem af den komité under Den internationale Forening til Tuberkulosebekæmpelse, der beskæftiger sig med røntgen- og skærbilledeteknik; og er i marts blevet omnormeret til assisterende overlæge ved Københavns Kommunes Central-tuberkulosestation.

Plantageejer, Baron *Carl Haxthausen* ('19), Skarridshus, har på Thaning & Appels Forlag udgivet en samling »Jagt-breve«, illustreret af Ib Andersen; skriver jævnligt artikler i

I bogen møder vi en aften for vel et par hundrede år siden en gammel biskop, der sidder i den gamle kro ved hærvejen, som danner rammen om bogens handling, og medens han nyder en god flaske Rhinskvin, fører han en dybsindig samtale med den kloge kromand. De taler om Gud og mennesker, livet og døden, frelse og synd. Om det sidste siger kromanden, at der efter hans mening kun er to egentlige dødssynder, vi mennesker kan begå.

Han siger: Hor, drab, rov, drik og andre sidespring er tilgivelige synder, der, om jeg så må sige, hører med til forretningsgangen. De er en følge af omsætningen her i livet. Men et *skidt humør og manglende sans for Vor Herres skaberværk* er de to egentlige dødssynder, som intet menneske kan få tilgivelse for.

Nu være det langt fra mig at animere jer unge studenter til at se stort på det, som den kloge kromand kalder for »sidespring«, men så meget mere vil jeg håbe for jer, at I må komme dødssynderne i hu.

Jeg vil håbe for jer, at I med jer fra Herlufsholm må tage sansen for de små muntre ting i tilværelsen – den vittige replik – lunet – humoren, som jo altid er trivedes på Herlufsholm. Jeg vil håbe for jer, at det, når I engang bliver gamle, ikke skal gå jer som manden hos Storm P., der sukker: »Ak ja, i morgen fylder jeg 73 år, og deraf har jeg været i dårligt humør de

69.« Jeg vil håbe for jer, at I må bevare sansen for Vor Herres skaberværk. – Glem ikke åen, der som et symbol på den evigt rindende tid, glider dernede mellem engene og skovene.

Når I studenter i 1999 fejrer jeres 40 års studenterjubilæum, som mit hold gjorde det i fjor, tager I næppe som vi over til en idyllisk gammel skovridergård ved Lillebælt. Nej, sådan noget gør man sikkert ikke i 1999. Jeg vil snarere tro, at I fejrer begivenheden ved i week-end'en at tage en tur op til månen. – Og vær sikker på det: I møder nok en gammel Herlovianer deroppe. Ja, gamle Herlovianere møder man jo gudslov de mærkværdigste steder.

Og når I så lejrer jer omkring en lavablok og nyder de fra jorden medbragte »festtabletter« og hengiver jer til minderne og de uopslidelige anekdoter, så er det jo muligt, at den gamle tager ordet og siger: Ja, drenge, apropos månen kan jeg fortælle jer om dengang for over 80 år siden, da vi for 10 kroner fik lov til med en rusten neglesaks at klippe alt håret af en af kammeraterne, hvorpå vi sæbede ham ind oven i bolden og barberede ham, så at han blev lige så skaldet som et æg og fuldstændig kom til at ligne adjunkt Fischer.

Opdragelsesanstalten stod på gloende pæle. Stedets førende pædagog ville have drengen furet. »En dreng,

(fortsættes næste side).

Dansk Jagttidende, og jagtbreve i Politiken og Landsbladet; har i Politikens håndbog »Jeg er Jæger« skrevet om Snejpejagt, Duejagt og Kongejagt; skrev i Politikens kronik 22. marts »Kikkerten for det blinde øje« (om Jagtloven); og er blevet valgt til formand for bestyrelsen i forsikringselskabet Eske, København.

Fhv. oldfrue på Herlufsholm, frk. K. Henningsen, fyldte 70 år den 2. februar.

Adjunkt Henrik Hertig ('33), Sct. Knuds Gymnasium, Odense, er udnævnt til lektor.

Redaktionssekretær Arne Grum-Schwensen ('36), Fyens Stiftstidende, er udnævnt til redaktionschef.

Fra Lennart Konow ('54) har vi modtaget følgende:

I december 1959 indgik småbørnspædagog Gertrud Wengel ægteskab med fhv. stadsingeniør Olaf Forchhammer ('99).

I henhold til testamentarisk bestemmelse modtog Sorø Akademi Skole den 1. april 1960 en villa til en værdi af kr. 60.000, hvilken villa havde tilhørt afdøde lektor Poul Frederik Helms ('02).

Kontreadmiral Aage Linde ('22) er blevet udnævnt til kommandør af Dannebrog.

Den 11. marts 1960 holdt professor, dr. phil. Paul Henrik Krag Diderichsen ('23) i Danmarks Radio et foredrag med titlen »Struktur og udvikling i sprogvidenskaben«.

Professor, cand. jur. Flemming Tolstrup ('24) er blevet udpeget til medlem af den af landbrugsministeriet den 24. februar 1960 nedsatte landbokommission.

Forpagter, landsretssagfører Jens Just Sommer Jermin ('26), Seinhus, pr. Klippinge, er i november 1959 valgt til formand for bestyrelsen for A/S Dansk Frø- og Silo-Selskab.

Sammen med hr. F. Hjorth Hansen vandt civilingeniør Henning Bernhoft ('31) Berlingske Tidendes bridgeturnering den 9. december 1959.

Radorådet udpegede den 2. februar 1960 redaktionschef Sven Volmer Munkebo ('31), »Aalborg Stiftstidende« til leder af Danmarks Radios regionalprogrammer fra Ålborg-egnen.

Landsretssagfører Povl Qvist Krüger ('33), Roskilde er den 9. november 1959 antaget til for et tidsrum af 10 år fra 15.

s.m. at deltage i udførelsen af offentlige og beneficerede sager ved retterne sst. m.v.

Fuldmægtig, cand. jur. Jørgen Ditlev Scheel ('36) medvirkede den 13. december 1959 i Politikens 52. julekoncert.

Under 11. marts 1960 er kaptajn Frantz Axel Lassen (II'35) blevet udnævnt til hofjægermester.

Politifuldmægtig, cand. jur. Hans Jørgen Agger, ('45), Tønder, er fra 1. december 1959 antaget som ikke-tjenestemandsansat sekretær i ombudsmandsinstitutionen.

Landsretssagfører Jørgen Mazanti-Andersen ('45), M. C. J., skrev i Ugeskrift for Retsvæsen den 23. januar 1960 om »Beskatning af ikke-kontant fortjeneste på good-will, maskiner m. v.«.

Mag. art. Torben Axel Monberg ('48) ledede i Danmarks Radio den 29. februar 1960 en montage med titlen »De store verdensreligioner«.

Louisa Wedell-Wedellsborg, datter af baron og baronesse Gustav Wedell-Wedellsborg, Bronxville, New York, er blevet forlovet med forpagter Erik Iuel ('45), Borgeskov.

Troels Simon Peter Branner ('52) har i januar 1960 bestået juridisk embedseksamen ved Århus universitet og har derefter fået arbejde som advokatfuldmægtig i København.

I Gentoft kirke viedes den 2. april 1960 seminarielev, frøken Ragnhild Nyholm-Poulsen, datter af kontorchef Henning Nyholm-Poulsen, til stud.merc. Finn Høgsbro ('52).

Bent Julius Nielsen ('52) er i januar 1960 blevet cand. oecon. ved Århus universitet.

Den 22. januar 1960 viedes i Asminderød kirke lægesekretær, frøken Tove Hermund, datter af overtrafikkontrollør H. C. Hermund, til stud. med. Fridtjof Wandel ('54).

Laboratorielev, frøken Karin Friderichsen, datter af forpagter C. E. Friderichsen, Hesede hovedgård, pr. Bråby, viedes den 22. december 1959 i Herlufsholm kirke til sergent Jens Peter Rønholt (IV'54).

I Vanløse kirke indgik stud. med., frøken Birthe Justelin, datter af reklamekonsulent Thorkild Justelin, den 23. januar 1960 ægteskab med stud. med. Mogens Blichert-Toft ('56).

Mads-Peter Neumann ('58) medvirkede i Nytårskomedien (»Blåtand melder Storm«) i Studenterforeningen i København.

der lader sig *lemlæste* for penge,« sagde han, »hører ikke hjemme på Herlufsholm.« Men den rare rektor sagde: »Ja, ja, lad os være milde.« Pengene blev konfiskeret og lagt i kirkebøssen, og drengen måtte ikke gå uden for skolens grænser, før håret var vokset ud igen.

Hvis I studenter måske uforvarende fortæller en sådan gammel, sandfærdig historie til »almindelige« mennesker – ja, jeg mener altså ikke-Herlovianere, så er det vel sandsynligt, at en mor slår hænderne sammen i forfærdelse og siger: »Og så vil De have, at jeg skal sende mit uskyldige barn til Herlufsholm?« Så vil jeg råde jer til at svare: »Ja, kære frue, det vil han sikkert have rigtig godt af.« Jeg vil måske ikke gå så vidt som en mand i en af Kiplings bøger, der siger: »Man skal opdrage sine børn sådan, at ligemeget hvor ad helvede til de får det senere i livet, så skal de altid optimistisk kunne sige: »Ja ja – så slemt som i min barndom er det dog ikke. ...«

Ja, det er vel nok at gå for vidt, men vi, der sidder omkring dette bord, kan sikkert blive enige om, at vi har haft godt af i en tidlig alder at få sindet og karakteren hærdet i kammeratskabets undertiden lidt syvende esse.

Den gamle Herlovianer Mogens Wied, student fra 1912, har på en smuk måde givet udtryk for disse tanker i den dejlige sang, han skrev til jubilæet i 1915. I sangen møder vi to Herlovianere, to typer, vi alle kender: den store, bassede, kåde, larmende Fredman og den spinkle, stille, lidt vege og følsomme Mowitz, og Fredman siger:

Lystighed, bror, ja se, det er just tingen,
Blev man dig for lystig,
Du tav som en mur,
Kådheden gik dig lidt ublidt på klingen ...

Og Moritz svarer:

Det har bare styrket min blide natur.
Just hvor der lides, kan glæden jo gro.
Her har jeg glæden og stilheden funden,
Her var den levende løftende ro
Hvoraf min styrke er runden.

Og Fredman slutter:

Mowitz forinden vi skilles, min ven,
Skænk os en trøst for de kommende dage.

Mowitz svarer:

Lev da i *mindet* din ungdom igen,
Da får du *livet* tilbage.

Kammerater!

Lad os som den gamle excellence sagde:

Mindes de høje stiftere.

Lad os drikke en skål for vor fælles fosterfader Herluf Trolle og hans kloge hustru Birgitte Gøye, og lad os råbe et leve for det sidste skud på den gamle stamme – studenterårgangen 1959.«

Talen hilstes med langvarigt bifald.

Formanden oplæste derpå en hilsen fra rektor Friis-Hansen, fra 26 fynske herlovianere, der desværre i år for en gangs skyld var forhindret – på grund af snevanskeligheder – i at holde deres egen traditionelle Trollefest, fra Helge Finsen ('15), der var i Geneve, og fra Adam Helms ('23), der var i Stockholm.

Peter Varming ('59) takkede på russernes vegne: »Da kammeraterne overlod mig hvervet at tale på russernes vegne, var min første indskydelse, at det næppe ville blive helt nemt – og skulle det, jeg siger, blive det samme, som er sagt ved tilsvarende lejligheder de sidste tyve år, må selskabet undskylde – men jeg har jo ikke været med før.«

Varming overbragte en frisk hilsen fra Herlufsholm – han havde været dernede samme morgen og overtøjet sig om, at alt stod ved det gode gamle – undtagen Fysicum, som stod ved det gode nye! – »Da jeg for nylig fik Herlovianersamfundets invitation,« sagde Varming videre, »spekulerede jeg på, hvad Herlovianersamfundet egentlig var – om det blot var det kulinariske, der var det samlende? – Vi venter os meget af vort medlemskab, og vi er parate til at yde noget til gengæld!« – Taleren sluttede med at udbringe et leve for Herlovianersamfundet.

Fhv. stadsingeniør Olaf Forchhammer ('99) takkede som ene mand fra sin jubilerende årgang. »Jeg tror, at de unge mennesker fra '09 vil slutte sig til denne tak,« udtalte han og fortsatte: »Muligvis er det sidste gang, jeg kommer her som jubilar – for jeg tror ikke, jeg kan nå 75 års jubilæet! Der er nu 60 år mellem min dimission og russernes, men mit Herlufsholm er også jeres og omvendt. – Der er noget overordentligt smukt ved denne samling af til dels grimme bygninger, der ligger grupperet omkring kirken – og Lassengården og tilbygningen på Gymnasiebygningen ændrer intet ved dette skønhedsindtryk. Men Herlufsholm er jo også noget andet end bygningerne – det er Kohaven, Friheden, Alleen, Susåen, engene, hvor vi i gamle dage badede. Det alt sammen giver en helhedsvirkning, som enhver herlovianer må elske.

Men vi har jo ikke krav på at beholde denne helhed uændret. Tilfældigvis sidder vi to gamle herlovianere, Hilmar Ødum ('17) og jeg i Naturfredningsrådet, hvor vi endnu kan holde lidt øje med, hvad fjendtlige magter pønser på. Skoksekampene er nu blevet farligere: Vi har dog afværget et par af de værste angreb, for eksempel planen om en motorvej tværs gennem Rådmandshave, som ville splitte Herlufsholm. Men man har nu lagt nye planer om en motorvej gennem Rådmandshave – Herlufsholm ligger jo i nogen grad i vejen for Næstveds udvidelsesplaner.

Jeg må nu testamentere den opgave at frede om Herlufsholm, som Ødum og jeg har prøvet at varetage, til den nye årgang. – Jeg vil dog lige på falderebet fælde en tåre over Store Pil – som det jo imidlertid var naturmagterne og ikke menneskehånd, der fældede. Men vi må alle sammen nu til dags føle Herlufsholms meget udsatte stilling i den kommunalpolitiske situation,« sluttede Forchhammer – og udbragte så et leve for skolen.

Formanden tog igen ordet – og oplæste alle russernes navne. (Af et hold på 29 var de 20 til stede). – »Vi byder jer hjerteligt velkommen, hver gang Herlovianersamfundet kalder sammen,« udtalte Dreyer, »så finder I nok ud af, hvad Herlovianersamfundet egentlig er! – Nu er I optaget i samfundet, og dermed er betydningen af, hvilken årgang I tilhører, bortfaldet: I

(fortsættes side 19).

Sorø Akademis Skole som statsskole

Fra »Sorøner - Bladet«, februar 1960,
aftrykker vi her en artikel af Sorø Akademi's rektor Arne Østergaard
om udviklingen på Sorø Akademi

De gamle sorøner, der har aflagt Sorø Akademis Skole et besøg efter dens overgang til statsskole, har næppe kunnet spore nogen forandring. Det samme gælder sikkert skolens nuværende elever.

Da det sikkert interesserer mange at få oplysninger om, hvad der er sket og betydningen heraf, skal jeg på foranledning af bestyrelsen for Sorøansk Samfund forsøge at gøre rede for overgangen.

I skrivelse af 4. juli 1958 tilskrev finansudvalget undervisningsministeriet bl. a. således: »— — —, at finansudvalget kan give principiel tilslutning til, at staten med virkning fra 1. april 1958 på forventet efterbevilling overtager de med driften af Sorø Akademis Skole forbundne udgifter, og at stiftelsen Sorø Akademi årlige overskud fremtidig indgår i statskassen til hel eller delvis dækning af skolens driftsudgifter. Finansudvalget skal dog henstille, at statens overtagelse af driften af Sorø Akademis Skole foretages på en sådan måde, at skolen i videst muligt omfang bevarer sin selvstændige status.

— — —«

Den administrative deling blev gennemført pr. 1. dec. 1958, fra hvilken dato skolen overtog regnskabsførelse m.v.

De forhandlinger, der var gået forud for denne afgørelse, kan jeg af gode grunde ikke oplyse meget om, men skal anføre, at stiftelsens underskud i årene 1946–54 var over 800.000 kr., altså ca. 100.000 kr. pr. år.

I 3-året 1955–58 udgjorde underskuddet ialt ca. 867.000 kr.

Dette underskud forklares bl. a. ved stigende lønninger, bortfald af skolepenge, indførelse af gratis læremidler. Det var åbenbart, at det ikke fortsat kunne gå på den måde, idet stiftelsens formue derved stadig ville formindskes og det i stigende tempo, hvorved stiftelsen ikke på langt sigt ville kunne bevares, hvis den alene skulle afholde de udgifter, der var forbundet med driften af Sorø Akademis Skole.

Resultatet blev altså, at skolen blev en statsskole, idet stiftelsen vederlagsfrit til staten overdrog brugsretten til de til Sorø Akademis Skole hørende bygninger.

Samtlige de med skolens drift forbundne udgifter, herunder udgifter til vedligeholdelse og hoveddistansættelse af skolens bygninger afholdes herefter af staten, medens stiftelsen Sorø Akademi afholder egentlige anlægsudgifter vedrørende bygningerne, bl. a. altså de udgifter, der er forbundet med bygningen af det nye alumnat ved Store Plads.

Stiftelsen Sorø Akademi anlægger — efter undervisningsministerens nærmere bestemmelse — og vedligeholder de fornødne sportspladser til skolen. Stiftelsen vedligeholder Akademihaven som et offentligt lystanlæg, men med særlig hensyntagen til skolens interesser.

Sædvanlig afskrivning af skolens bygninger finder sted på stiftelsens budget. Såfremt forholdene skulle

ændre sig således, at stiftelsen påny skulle blive i stand til — formentlig på langt sigt — at overtage samtlige med skolens drift forbundne udgifter, bør spørgsmålet herom optages til fornyet drøftelse.

De praktiske konsekvenser heraf er med hensyn til rektors og kurators forretningsområder, at kurator nu intet har med skolens drift at gøre, men at status quo iøvrigt i det hele er opretholdt. Skolen har selv overtaget sit regnskab og er nu en regnskabsførende statsinstitution.

Rent praktisk betyder dette, at skolen ikke som hidtil hvert år skal indsende budgetforslag til kurator, men som andre statsskoler får tildelt sine bevillinger direkte fra ministeriet.

Det er klart, at skolens frihed derved kan blive mindre, idet specielle bevillinger måske lettere kunne opnås under stiftelsen end under staten. Det skal dog straks bemærkes, at der såvel fra ministeriets som fra kurators side er vist skolen stor forståelse med hensyn til bevillinger til opretholdelse af de institutioner, der er specielle for skolen. Jeg tænker her i første række på skolens store bibliotek og museum. For mange andre tings vedkommende kan man vist sige, at statsskolernes norm ikke har været ringere end normen for Sorø Akademis Skole, før den blev statsskole.

Det er min opfattelse, at der fra skolens side i mange år er blevet udvist stor sparsommelighed, men at den også i det væsentlige har fået de ønsker opfyldt, som den har fremsat overfor kurator.

Sorø Akademis budget har i over 100 år været på finansloven, mange penge er gået til andre formål end de oprindeligt fastsatte. For omtrent 100 år siden fremdrog Bille dette i rigsdagen og kritiserede dette forhold, men man fortsatte langt ind i dette århundrede. Stiftelsen er stadig stor, men ikke længere så stor, at den kan drive en moderne gymnasieskole med kostafdeling uden tilskud. Og tilskud kunne man ikke få, da skolen ikke kunne betragtes som en privat skole. Den havde i mange måder samme status som en statsskole, blot med den forskel, at alle udgifter blev afholdt af stiftelsen.

Min forgænger, undervisningsinspektør Sigurd Højby, påbegyndte en modernisering af skolen og fik gennemført, at der blev mulighed for at bygge et nyt alumnat. Det faldt i min lod at gennemføre dette byggeri, og jeg ser det som min opgave at fortsætte moderniseringen af skolen, som nu i hovedbygningens alumnat får plads til indretning af nye lokaler til brug for undervisningen. Det er mit håb, at det skal lykkes at skabe en fornuftig balance mellem det gamle og det nye, og således at der ikke går for meget tabt af den stemning, der præger dette gamle sted.

Ved nyanlæg må ganske vist stiftelsens formue i nogen grad omplaceres fra rentebærende papirer til bygninger, men det går iøvrigt ikke ud over dens formue.

Et smukt blad i F

Den 30. januar afsluttede greve Ernst Moltke sin forstanderperiode med at indvie det nye Fysicum, kaptajn Emil Lassen og hustrus store gave til Herlufsholm – og samtidig gav grev Moltke forstanderskabet videre til baron Axel Reedtz-Thott.

Denne mærkedag fejrede skolen ved en stilfuld fest...

Det skulle blive rektor Friis-Hansens sidste, udadvendte embedshandling at byde velkommen til den store, prominente forsamling, som den 30. januar, klokken 17, havde indfundet sig på læsesalen i Museumsbygningen for at overvære den officielle indvielse af skolens nye fysiklokaler. Halvanden måned efter blev rektor begravet fra Herlufsholm Kirke – til forstanderskiftet føjedes også et rektorskitte – og derved blev det yderligere skarpt fremhævet, at en periode i skolens historie var slut, og at en ny begyndte.

Den fest, der blev holdt på skolen den 30. januar, skulle dels være rammen om en tak fra skolens side til dem, der havde muliggjort byggeriet af det nye Fysicum – og dels skulle den være stiftelsens officielle tagen afsked med sin forstander gennem næsten et kvart århundrede, grev Ernst Moltke.

Dette understregede grev Moltke i sin tale på læsesalen, straks efter rektors velkomst.

Grev Moltke udtalte:

»På Herlufsholms Stiftelses vegne byder jeg hele denne forsamling af prominente gæster hjertelig velkommen! Det nye Fysicum er, om De vil, dagens hovedperson.

Lad mig straks erkende, at to væsentlige mangler knytter sig til denne lille højtidelighed. »Hovedpersonen« – Fysicum – er ikke helt færdig, men dog så langt fremskredet, at det er begrundet at holde en besigtigelse af det allerede i dag. Og den ene af de to virkelige hovedpersoner fru Lassen, som sammen med sin mand kaptajn Lassen rundhåndet har skænket så store midler til skolen, at man har kunnet skride til opgaven, er fraværende, og kan kun på afstand modtage vor tak, der – som alle vil forstå – er så dybfølt og inderlig, at i alt fald jeg næppe er i stand til at give den tilstrækkelige udtryk i ord. Men en stor og ganske uventet glæde er det, at kaptajn Lassen er kommet her i dag og på begges vegne kan modtage skolens tak. Og ægteparrets nærmeste er til vor glæde repræsenteret her ved gods-ejer Frantz Lassen og frue og ved greve Bernstorff, Gyldensten. Hjertelig velkommen!

Lad mig begynde med at sige, at løsningen af denne opgave – et nyt Fysicum – var nødvendig. Af flere grunde. Så langt det er muligt at se, vil fysikken kom-

me til i verden af i dag og fremover at spille en fremtrædende rolle – også her i Danmark (Fysikken kender iøvrigt ikke til landegrænser); og som en nødvendig konsekvens heraf vil den også få en mere og mere fremskudt plads i undervisningen. Denne og rammen om den kan næsten ikke få for gode kår. Et fremstød på dette punkt ville vist i alle tilfælde have været nødvendigt for en skole som Herlufsholm, der gerne vil ligge på højeste plan med undervisningen. Men i alt fald er dette fremstød blevet *tvungende* nødvendigt ved det hurtigt voksende antal af unge, der vælger at nå studentereksamen ad den matematisk-naturvidenskabelige vej; de hidtidige lokaler er både forældede og i enhver henseende utilstrækkelige – gode nok endnu omkring århundredskiftet for de forholdsvis få elever, hvorom det dengang drejede sig, og for undervisningen efter datidens fordringer, men bredende undervisningen af idag de største vanskeligheder.

En opgave som denne løses imidlertid ikke blot ved hjælp af penge, hvor betydningsfulde de end er. Og sammenkomsten her i dag har da også sin motivering i trangen til at sige en kreds af myndigheder og personer tak for, hvad de hver især fra deres hold har bidraget til, at vi er kommet så langt, som vi er.

Den nødvendige materialebevilling, som i sig selv er en velvillighedsakt, blev det her dobbelt, fordi vi var sent på det – og tilladelsen kunne ikke være opnået uden endda meget stor velvilje fra stats-, bolig- og undervisningsministeriets side. Jeg bringer ministeriernes herværende repræsentanter departementschef Elkjær Larsen og departementschef Michelsen min hjertelige tak for al forstående beredvillighed. Og denne min tak gælder i fuldt mål også kontorchef i undervisningsministeriet Mogensen, der, som så ofte før, har vist sig som en god ven af skolen.

Betydningsfuld hjælp og værdifulde gaver er ydet også fra anden side. Fabrikant Lindberg har været en fremragende rådgiver og en god og glad giver af hele den elektriske installation. Jeg bringer Dem ved denne lejlighed skolens hjertelige tak for Deres store gave og Deres interesserede og værdifulde arbejde. Og denne tak gælder naturligvis også Deres meget aktive hjælper Klaus Aarup. – Og Dem, grosserer Gottlieb, takker vi hjerteligt, fordi De har givet fliser til det nye Fysicum.

Og der er en mand af vore egne rækker, lektor Borelli-Møller, som har spillet en fremtrædende rolle både som en stadig fremadrivende kraft for sagen i sin almindelighed og ved et indgående arbejde med sagens talløse detaljer. Den ved naturligvis bedst, hvor skoen trykker, som har den på! Men det har for Dem ikke udløst sig i blot og bar jammer over forholdene, men i et målbevidst, dygtigt og udholdende arbejde for forbedrede forhold – i hvilket De har fået god støtte og mange gode råd hos lektorerne Hjerding og Henrichsen. Det må være en stor dag for Dem i dag! Tak for Deres arbejde!

Herlofsholms historie

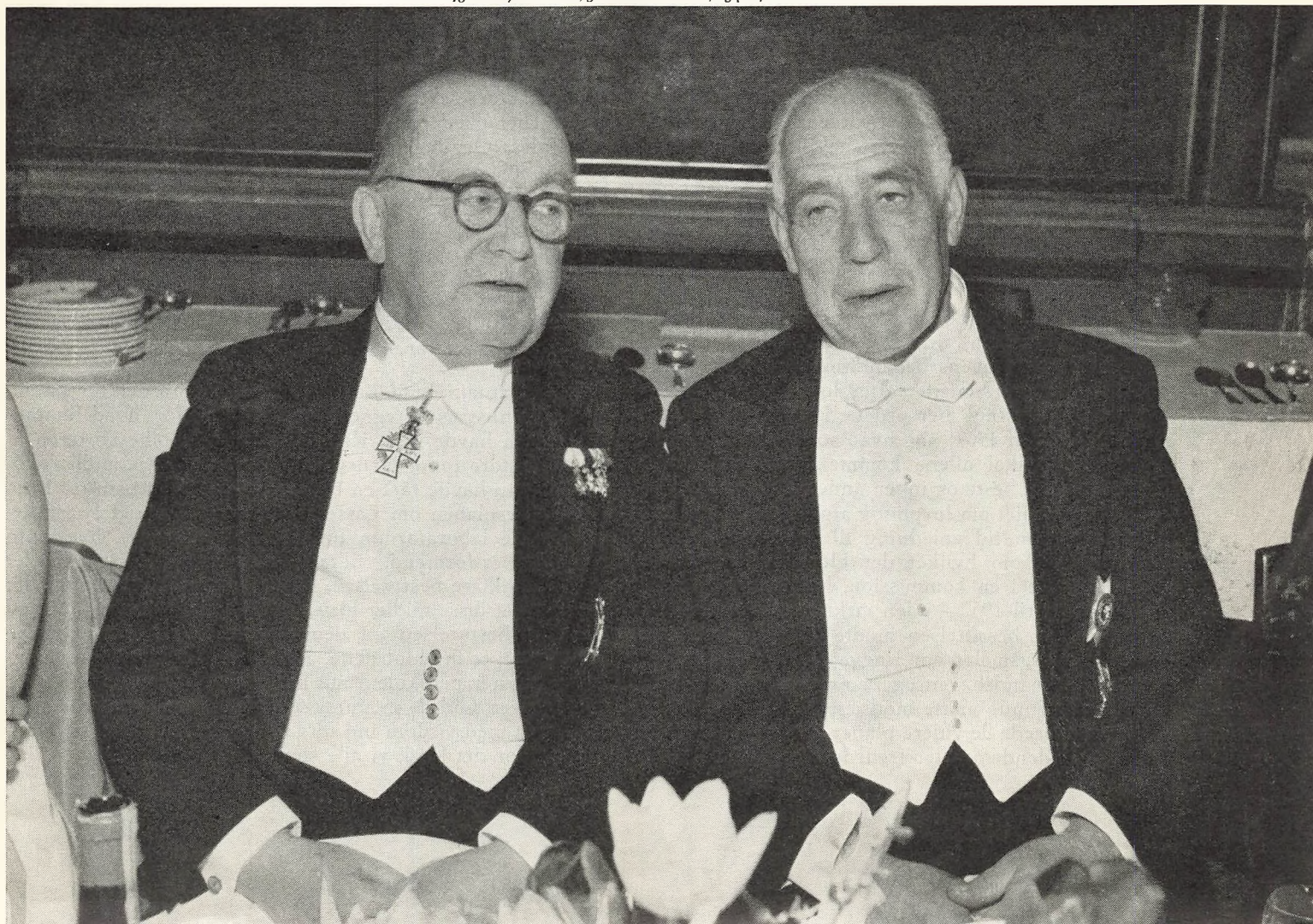
Og endnu har jeg ikke nævnt to såre væsentlige personer: arkitekterne Langkilde og Ib Martin Jensen. Arkitekter har det jo meget besværligt. De er skabende, men skal under deres skabergerning stadig tage hensyn til bygherren, der atter må tænke på økonomien og på tilendebringelsen in due time af byggeforetagendet. Til gengæld har de glæden ved, at bygningsværket frem i tiden taler om sine mestre. Også dette arbejde har De formentlig følt brydsomt, forhåbentlig alligevel glædeligt. Her ved arbejdets snarlige afslutning bringer jeg Dem Stiftelsens tak for veludført arbejde.

Man bør, siger man, ikke rose sine egne. Der må dog være undtagelser, i alt fald må man have lov til også at sige dem tak. Tak til økonomiinspektør Lundgren-Beck, for hvem dette arbejde har været en yderligere belastning til et i forvejen krævende dagligt arbejde. Og hvad det i så mange henseende har krævet af arbejdsindsats fra Rektors side på et område, der i bedste fald ligger i udkanten af de rektorale opgaver, kan jeg knapt overse, men er alligevel nogenlunde på det rene med, hvor meget denne indsats har betydet, og at den må påkalde tak fra Stiftelsens side.

Naturligvis må denne dags begivenhed føles som en glæde for Stiftelsen og for mig selv, der nu står umiddelbart foran min afgang som Forstander. Den samme glæde må føles med hensyn til de senere års begivenheder her på skolen på det bygningsmæssige område. Jeg tænker her særligt på Lassengården, gennemført også ved kaptajn Emil Lassen og frue, og på den »Grundsten« til fremtidige byggearbejder, som H. C. Sonne har lagt med sit i 1959 givne tilsagn om hertil at yde en halv million kroner – efter at han i 1952 havde skænket skolen en fond på mellem 150-160.000 kr. til forskellige skoleformål. Disse ting vidner om to gamle Herlovianeres kærlighed til deres gamle skole. Men i min forstandertid har gamle herlovianere også i *fællesskab* på forskellig måde støttet skolen. »Gamle Herlovianeres Jubilæumsfond« på 8.520 kr. skænkedes skolen i 1951 som et frit dispositionsfond. For et par år siden modtog skolen fra gamle Herlovianere en båd til disciplene. Og jeg gør mig næppe skyldig i nogen indiskretion ved her at udtrykke min glæde fra den seneste tid ved den tilslutning blandt gamle Herlovianere tanken har fået om ved midler fra disse at oprette en fond, der efter nærmere bestemmelse skal anvendes til

(fortsættes næste side).

Den afgangende forstander, grev Ernst Moltke, og professor Niels Bohr.

skolens formål. Jeg har fået meddelelse om, at der ved et møde den 27. oktober i fjor er opnået almindelig tilslutning blandt gamle herlovianere hertil. Der er god grund til at takke den kreds af gamle Herlovianere, der har været virksomme ved de forberedende foranstaltninger – særlig er der grund til at takke initiativtagerne, departementchef Dreyer og højesteretssagfører Hjerminde – og så vil vi iøvrigt følge disse planer med de bedste ønsker for fremtiden.

Der er vist grund til ved denne lejlighed og i denne forbindelse at fremkomme med nogle ganske få retrospektive betragtninger over skolens økonomi i de sidste 24 år. Jeg forefandt ved min tiltrædelse som forstander i 1936 min forgænger, Baron Rosenkrantz' resolution af 1935 om opførelse af en ny skolebygning. Det første budget, som blev mig forelagt og på hvilket ingen ekstraordinære udgifter var opført, viste imidlertid et relativt beskedent overskud, der syntes mig at nødvendiggøre, at større byggeplaner stilledes i bero. Så kom få år efter besættelsesperioden med den deraf opståede inflation. Byggeplaner måtte skrinlægges – man vidste jo intet om landets og skolens skæbne; og prisstigningerne måtte gøre ethvert omkostningsskøn umuligt. Inflationen mærkedes naturligvis føleligt på Herlufsholm. Skolekontingenterne måtte flere gange forhøjes. Og tiltrods for væsentlige indtægtsforøgelse fra skoven kom det øjeblik – i 1946 – hvor Herlufsholm i lighed med andre højere privatskoler måtte søge statstilskud. En væsentlig økonomiforbedrende disposition blev truffet i 1945, da skolen overtog driften af sin hidtil bortforpagtede avlsgård tilligemed bespisningen af skolens disciple – bespisningen indgik som et led i forpagtningskontrakten. Gennemgribende forbedringer i avlsgårdens drift blev herefter foretaget, og nødvendige og betydelige investeringer i avlsgården fandt sted. Under kyndig tilsyn af daværende forpagter – nu godsejer – O. Riisberg, Harrestedgård, blev avlsgården efter få år et væsentligt bedre aktiv end hidtil, og også skolens overtagelse af bespisningsøkonomien viste sig at være særdeles fordelagtig.

Oprettelsen af en pensionskasse i 1940 for Stiftelsens funktionærer i medfør af lov om tilsyn med pensionskasser af 11. maj 1935 krævede betydelige midler båndlagt til sikring af opfyldelsen af Stiftelsens pensionsforpligtelse.

Det lykkedes at holde skolens værdier fri af engangsbeskatningsloven, dels ved henvendelse til rigsdagsmænd under lovens behandling, dels ved henvendelse til skattedepartementet efter lovens vedtagelse. Afgørende var vistnok her ordene i Birgitte Gøjes stadfæstelseskort af 1567: »og hvad som overbliver af samme regenskab skal allene komme Herlufsholm skole til fremtarv og beste og ingen anden«.

Spørgsmålet om lovpligtig afgivelse af stiftelsers jord gav også en tid anledning til bekymring. Men dette spørgsmål, om hvilket der blev fremsat lovforslag i 1949, endte i en kommission, hvis arbejde resulterede i lov af april 1957 – uden virkninger for Herlufsholm.

Kort før besættelsen mødte jeg fra Næstved Kommune spørgsmålet om ringvej bl.a. over Susåen gennem Rådmandshaven og Lammehaven – en tanke, jeg af flere grunde måtte modsætte mig. Besættelsesperioden standsede de videre planer herom, og jeg fik imens de pågældende arealer fredede.

Det vil føre for vidt ved denne lejlighed at komme synderligt ind på Stiftelsens erhvervelse og afhændelse af fast ejendom i det pågældende tidsrum. Kun et par ting skal omtales:

Efter mange og lange forhandlinger med Præstø Amtsråd og Sygehusets bestyrelse solgtes »Herlufvænge« i 1950 til Amtsrådet til bebyggelse med sygeplejerskeboliger for en formentlig tilfredsstillende købesum. Da det var praktisk talt umuligt at anbringe de herved opnåede midler i land- eller skovbrug, købtes en ejendom på Frederiksberg. Denne ejendom solgtes atter i 1956, og provenuet anvendtes til hjælp til bestridelse af udgifterne ved erhvervelse af Tybjerggaard i foråret 1957 – en ejendom, der efter at Jordlovsudvalget havde lagt hånd på 300 tdr. land, er på godt 300 tdr. skov og godt 500 tdr. land ager. Jeg tænker her med tak på værdifuldt arbejde og god bistandsydelse af højesteretssagfører Hjerminde og godsejer Riisberg. Forhåbentlig vil det vise sig, at formålet – en værdifast anbringelse af skolens midler – vil holde stik.

Fra Kalbyris skov exproprieredes af Staten til militære formål ca. 20 tdr. land skov. Forhandlingerne om erstatningssummen var langvarige og besværlige både for skovrider Lorenzen og højesteretssagfører Hjerminde, men resulterede i 1958 i et beløb, der efter uvildigt forstligt skøn ansås for passende.

Indenfor de første år af min forstandertid lykkedes det at generhverve Gl. Skovridergård, beliggende i udkanten af »Friheden« ved vejen til Ladby.

Et samlet skøn over skolens økonomi af idag er af mange grunde vanskeligt. Stort set kan man vist sige, at skolens daglige drift uden vanskelighed kan føres igennem. Som nutidens prisforhold er, vil det derimod nok fremdeles være vanskeligt uden at forringe den daglige drift væsentligt – at afholde omkostningerne ved større ekstraordinære byggeforetagender el. lign. Så meget glædeligere må de seneste års store dotationer føles. Og dagen idag er derfor også en af Herlufsholms store dage.

På Stiftelsens vegne gentager jeg min hjerteligste tak til alle giverne, som har muliggjort det nye Fysicums tilblivelse, og da ganske særligt til kaptajn Emil Lassen og frue. Jeg vil gerne hertil føje min personlige tak, fordi det ved deres storslæde og højsindede gave er blevet mig givet i min forstandertid at se denne så vigtige opgave for skolen løst.«

Kaptajn Emil Lassen tog derefter ordet for på sin hustru og egne vegne at takke for, hvad forstanderen havde sagt. Kaptajn Lassen omtalte stifteren af det store fond, Henry L. Dorothy, af hvis midler skolen nu havde fået en bevilling. – »Da jeg i sin tid forelagde planen om Lassengården og siden det fysisk-kemiske laboratorium for fondets bestyrelse, hvor min kone er formand,« udtalte kaptajn Lassen, »var det let at forklare bestyrelsen, hvor nødvendigt og rigtigt det var, at disse midler blev bevilget. Og skulle vi – det vil sige bestyrelsen for denne Foundation – i dag ønske noget, er det blot dette, at de, der tilbringer deres ungdom her på skolen, må høste gavn af det, der her er bygget. Gid de mennesker, der uddannes her, må suge godt med visdom ind til gavn for sig selv, for skolen – og for det land, vi alle søger at tjene.«

Den nye forstander, baron Axel Reedtz-Thott under sin tale. — Overfor, fra venstre: Departementschef Michelsen, Undervisningsministeriet, professorinde Niels Bohr, højesterepræsident O. Kaarsberg, fru rektor Friis-Hansen og fabrikant Knud Lindberg.

Skolens fysikhører gennem mere end fyrretyve år, lektor V. Borelli-Møller, trådte nu op på katederet – og indledte med at bringe en hyldest til sin gamle læremester, professor Niels Bohr (farfar til en af diplene), der sammen med sin hustru havde bæret skolen med sin nærværelse.

»Det er mig en virkelig glæde,« indledte lektor Borelli-Møller, »i dag at rette en speciel tak til professor Niels Bohr, en af historiens største fysikere, fordi han er kommet herved. – Jeg var selv med ved – tror jeg nok – docent Niels Bohrs første forelæsning og var vist docentens første eksaminand ved skoleembedsksamnen ...«

I en fornøjelig og meget instruktiv tale skildrede Borelli derpå fysikundervisningens udvikling på Herlufsholm og gav en meget malende beskrivelse af, hvor

følelig pladsmanglen havde været i det gamle Fysicum i de senere år med de stadigt større klasser. Men nu – i hvert fald om et par måneder, når de nye lokaler stod helt færdige – var trængslen og trængslerne til ende, og det var han særdeles godt tilfreds med.

På tavlen havde en af diplene tegnet en plan over det nye Fysicum, og inden hele selskabet begav sig ud på rundgang i dets lokaliteter, opridsede Borelli systemet i deres indretning.

Det nye Fysicum ligger som en diskret et-plans tilbygning til Museumsbygningen – på vestsiden – dets mange store og lyse lokaler vil give mulighed for helt nye undervisningsformer i fysik og kemi. Tre auditorier og tre laboratorier samt meget fine lokaler til samlingerne, alt sammen særdeles funktionalistisk indrettet (med Gottlieb-fliser og Lindberg el-anlæg!) vil give

dem, der interesserer sig for denne verdens kemiske sammensætning og fysiske problemer, rig lejlighed til at eksperimentere sig frem til større viden og indsigt. Hyggeligt, midt i al det tekniske, var det at se professor Niels Bohr slå sig ned på dipelbænkene og fingerrere ved de mange flotte dupperetter.

Fra dette funklende teknikkens tempel begav selskabet sig over til det kulinariske – til en strålende diner på Festsalen.

Her bød rektor Friis-Hansen velkommen til bords – og gjorde opmærksom på, at mens eftermiddagen havde stået i fysikkens tegn, skulle aftenen stå i forstanderens. Rektor bad selskabet kaste et blik op på de mange forstanderportrætter på salens vægge – alle de mænd, der efter stifternes fundats havde varetaget Herlufsholms interesser. Sidst i kæden var grev Ernst Moltke.

»De, kære forstander, er gået ind under disse krav med nidkærhed,« udtalte Friis-Hansen. »Det er vanskeligt at give rammer for en forstanders arbejde – det er mere end blot Trollebal og dimissionsfest. Men aldrig før havde en forstander sat sig så grundigt ind i administrationen på alle punkter. I 1936, da grev Moltke trådte til, var det en god og rar tid – men snart kom krigen og dermed inflationens problemer. Alle de planlagte byggearbejder måtte stilles i bero, kontingentet måtte sættes op – men dog ikke mere end, at det stadig gælder, at Herlufsholm ikke er nogen klasseskole...«

Myndighederne havde heldigvis blik for, sagde rektor, hvilke vanskeligheder Herlufsholm ligesom andre privatskoler havde at kæmpe med, så man gennemførte en lov, der gav en god støtte. Med varme takkede han alle instanser, der havde haft med Herlufsholm at gøre, for god støtte og megen velvilje.

»Nu er der indtrådt dette nye, fortsatte Friis-Hansen, »at gamle herlovianere er trådt hjælpende til – en god og positiv ting ikke alene materielt, men også, fordi den viser indstillingen hos de gamle diple både over for skolen og dens ledelse under grev Moltke.«

Rektor vendte igen blikket mod malerierne på Festsalens vægge: »Når vi nu ser på disse herrer, der stirrer ned på os, er der noget, der er fælles for dem alle: ikke een af dem er gammel-herlovianer! De, grev Moltke, er den første gammel-herlovianer, som er blevet forstander, og hele Deres virke har været præget af denne dybe kærlighed til Herlufsholm, som er så typisk for de gamle diple. For det og for Deres bestandige redbonhed over for skolen siger vi Dem tak i dag!

Når De nu har besluttet at nedlægge Deres hverv her, er det for at sikre successionen i forstanderskabet og for at undgå tilfældighedernes spil. Takket være statsministerens (H. C. Hansens) interesse og forståelse for Herlufsholm er De og han blevet enige om at give hvervet videre til baron Axel Reedtz-Thott – i stedet for at gøre forstanderskabet til en kastebold for stridende interesser. Også for Deres indstilling over for skolen i dette spørgsmål siger vi Dem tak!«

Aftenens næste taler var baron Axel Reedtz-Thott: »Når jeg overhovedet tillader mig at tage ordet denne aften, der bør og skal stå i grev Moltkes tegn, er det kun, fordi jeg havde den særlige oplevelse at være

dipel – i fjerde klasse – da grev Moltke tiltrådte i 1936. Jeg tror, at man skal have kendt grev Moltke fra et dipelstandpunkt for virkeligt at forstå hans betydning. Da grev Moltke trådte til, var rektor Friis-Hansen syg, og gamle lektor Gøtsche var konrektor. Han bød derfor den nye forstander velkommen – og forargede ved at side »du« og »Ernst«! Det tilsvarende vil forekomme mig naturligt i nær fremtid! Men som diple var vi forargede.

Som dreng på Herlufsholm lærte man grev Moltke at kende, så ham ved alle festligheder og særlige lejligheder på Herlufsholm og hørte ham, hørte hans mange taler – og forstod derved hans dybe kærlighed til Herlufsholm. Vi diple var ikke i tvivl om, at Herlufsholm var, som grev Moltke talte. Han havde en smuk stemme og talte et sprog, vi kunne forstå – men alligevel et særegent sprog, der gjorde, at De, grev Moltke, blev symbolet på Herlufsholm både i fortid og fremtid.

Det er et 400 år gammelt Herlufsholm, der taler til os med forstanderportrætterne her i salen – og det er et 400 år ungt Herlufsholm, vi i eftermiddags så ovre på det nye Fysicum. Når historien om grev Moltkes lederperiode engang skal skrives, bliver det historien om den forstander, der formidlede overgangen fra det gamle til det nye Herlufsholm!«

Højesteretsadvokat Poul Hjermand (29) roste grev Moltke for hans store flid – der gik ikke en dag i året, da forstanderen ikke beskæftigede sig med Herlufsholms anliggender.

Hjermand var – i sin egenskab af Herlovianerens redaktør – selv med den 12. februar 1936, da grev Moltke blev budt velkommen på skolen, og følte tryghed efter den ængstelse, man dengang havde næret for, hvordan forstanderembedet blev besat – en tryghed, som alle andre gamle herlovianere også følte.

Fra 1936 til 1960 – i en meget vanskelig tid – har Herlufsholm levet og trivedes. Se Lassengården, se alle de nye bygninger! Både ro, besindighed og forsigtighed vil til sin tid indgå i billedet, som historikere vil tegne af grev Moltke – men bag roen og besindigheden var også evnen til at træffe hurtige beslutninger. Stillet over for loven mod stiftelsers erhvervelse af jordegods traf grev Moltke på timer beslutningen om at købe Tybjerggård.

Højesteretsadvokat Hjermand, der i de senere år var forstanderens sekretær og juridiske konsulent, sluttede med at hilse baron Reedtz-Thott velkommen – og med at takke grev Moltke for godt samarbejde, for roen og besindigheden og for modet og beslutsomheden.

Forstanderen, grev Moltke, tog derpå igen ordet: »Det er svært ikke at gribe ind i talernes række, når alt dette bliver sagt – men jeg siger nu som amtmand, grev Schack: Jeg tror nok, at de fleste af Dem mener det meste af, hvad de siger i øjeblikket! Dette betyder dog ikke, at jeg ikke er dybt taknemmelig for disse taler!

Jeg husker godt den dag, som baron Reedtz-Thott fortalte om: Lektor Gøtsche refererede også ved min tiltræden på Herlufsholm, hvordan det i sin tid var gået mig ved min eksamen. Og det var nu lidt pinligt for en forstander, der netop skal til at skaffe sig respekt!

Jeg vil gerne først takke baron Axel Reedtz-Thott for hans tale. Det var mig en tilfredsstillelse at vide, at De blev min efterfølger, overensstemmende med min egen indstilling til Kongen herom, som Statsministeriet var så venlig at følge – noget, hvorom jeg iøvrigt på forhånd var klar. Jeg vil følge Dem med mine hjerteligste ønsker, og jeg er overbevist om, at stiftelsen i Dem får en særdeles habil forstander. – Tak for den måde, De er kommet mig i møde på!»

Videre udtalte forstanderen: »Tak til mine to medarbejdere, rektor og højesteretssagfører Hjermind. Med rektor har jeg samarbejdet lige så længe, som jeg har været forstander – det giver en egen sikker tryghed. Jeg har på nært hold fået et stærkt indtryk af hans arbejdsfrodighed – af et målbevidst arbejde for at føre Herlufsholm op i et højt plan både undervisningsmæssigt og på anden måde. Hans energi er desuden vidtspændende – den rækker til udover de egentlige rektorale opgaver. Lige til de sidste dage har jeg gennem aviser og blade mødt smukke adjektiver om Herlufsholm, omtalt som for eksempel »den navnkundige skole»; hvor skolens placering i det offentlige omdømme ligger så højt, må det naturnødvendigt i høj grad hænge sammen med rektors indsats. Jeg vil her gentage min tak ved Deres jubilæum fornylig, kære Friis-Hansen. Samarbejdet har bragt mig megen glæde og et personligt venskab. Tak også for mange gode timer

i Deres gæstfri hjem.

Mit samarbejde med Dem, højesteretssagfører Hjermind, er jo af væsentlig mindre varighed. På en lang række punkter, som jeg hverken vil eller kan opregne her, har jeg i dette korte tidsrum haft betydningsfuld støtte af Deres kyndighed og handlekraft, hvis spor er let påviselige på flere områder – vel mest synlig ved stiftelsens erhvervelse af Tybjerggård, hvor De måtte løbe om kap med lovgivningsmagten. En sådan erhvervelse har, som alle ved, en række udløbere – en lang række spørgsmål, hvis heldige løsning er af afgørende betydning for det samlede resultat. Mange gange har jeg haft lejlighed til at glæde mig over og yde mit bifald til Deres arbejde i så henseende, ligesom jeg i det hele takker for et godt og let glidende samarbejde. – De overrakte i Deres tale æren for købet af Tybjerggård til mig, men jeg rækker den nu tilbage til Dem!»

Departementschef Elkjær-Larsen, Statsministeriet, overbragte en personlig hilsen fra statsminister H. C. Hansen og fra den fungerende statsminister Viggo Kampmann – og føjede dertil på tilsynsmyndighedens vegne en tak for det gode samarbejde. Til baron Reedtz-Thott udtalte departementschefen, at regeringen og tilsynsmyndigheden stillede de allerstørste forventninger til den nye forstander og sendte ham alle gode ønsker.

Fra middagen på Festsalen: Rektor Friis-Hansen, den afgående forstanders søster, grevinde Else Moltke, og kaptajn Emil Lassen.

Departementschef Michelsen, undervisningsministeriet, bragte en hjertelig hilsen fra undervisningsminister Jørgen Jørgensen. Private skoler skal kunne trives side om side med det offentlige, udtalte han og takkede på ministeriets og egne vegne for et godt og indholdsrigt samarbejde.

Som tredje departementschef på stribe i talernes lange række tog Herlovianersamfundets formand ordet: »Et forstanderskifte på Herlufsholm er en betydningsfuld begivenhed – også for mange, som ikke kan være til stede i aften. Hermed tænker jeg på de gamle herlovianere ude omkring i verden og i landet. Deres tanker går i disse dage til den gamle forstander. Vi vil takke grev Moltke for hans 24-årige forstanderskab, for den måde, han har taget hånd om vort gamle fosterhjem. Vi takker også statsministeren og ministeriet for deres valg af ny forstander – og vi takker grev Moltke specielt!«

Departementschef Dreyer overrakte nu grev Moltke en gave fra Herlovianersamfundet: En meget smukt formet glasvase fra Holmegårds Glasværk. I vasen var indslæbet et billede af forstanderboligen, set fra den anden side af åen. »Med denne gave vil jeg gerne sige Dem tak for de 24 år,« udtalte Dreyer – og fortsatte henvendt til baron Reedtz-Thott: »Den nye forstander kan i det nummer af Herlovianeren, som vel engang kommer (munterhed!!) læse, hvad vi mener om ham.« På departementschef Dreyers opfordring rejste de tilstedeværende gamle herlovianere sig og udbragte et seksfoldigt leve for grev Moltke.

Amtmand, baron Wedell-Wedellsborg, Sorø Amt, sammenlignede amtets to traditionsrige skoler, Sorø Akademi og Herlufsholm, som på mange måder var ganske ens. Herlufsholm havde dog en ting forud for Sorø Akademi: uafhængighed. – »Når vi i dag hilser grev Moltke for sidste gang som forstander, er det som den, der på pletfri måde har varetaget skolens gamle idealer. Herluf Trolle og Birgitte Gøye ville ikke anerkendende til den periode, som er forløbet i Deres forstandertid ...

Vi har vist alle en følelse af, at vi i aften har oplevet en af de dage i Herlufsholms historie, der vil sætte skel. Det er et smukt blad, grev Moltke i dag har vendt i skolens historie – det blad, der bar hans navn. Men den nye side står ikke blank – med fast hånd har grev Moltke skrevet det nye navn øverst på den.«

Professor Niels Bohr tog nu ordet: Jeg er jo ikke egentlig med i kredsen om Herlufsholm som de øvrige talere, men jeg vil dog gerne på min hustrus og egne vegne udtrykke en tak for venlig modtagelse og for den store oplevelse, det har været at deltage i denne festlige sammenkomst. Vi har lyttet nøje efter alt det, der er blevet sagt, og har fået et dybt indtryk af stemningen og historien, der er knyttet til denne gamle skole. Og vi har forstået, hvad de mænd, der har været forstandere for denne skole, har betydet for skolen, for dansk ungdom og for vort land. Og vi har forstået, hvad grev Moltkes forstanderskab har betydet, og deler ærbødigheden herfor – ligesom vi deler glæden over, at valget af ny forstander er faldet på baron Reedtz-Thott.

Ved samtaler har vi også forstået, hvor god den ånd er, som daglig besjæler denne skole.

Det vil være nærliggende for mig også at udtrykke min glæde over det nye Fysicum. Navnlig er jeg imponeret over den store samling instrumenter – hvor ville det have været morsomt at lege med en sådan samling, og hvor havde det været vidunderligt at være ung nu og kunne deltage i undervisningen under sådanne vilkår!

Det er en nødvendighed for vort samfund, at unge mennesker tidligt indføres i fysikken og matematikken for at hævde en plads for vort land på disse områder. Jeg vil gerne sige, at samtidig håber jeg, at der i ungdomsundervisningen stadig kan bevares en ånd som den, der lever hernede.

Jeg vil gerne udtale de varmeste ønsker for trivsel af denne gamle skole med de enestående traditioner!«

Formanden for Fysiklærerforeningen, lektor Nordahl-Svendsen, Sorø Akademi, bragte en varm hyldest til lektor Borelli-Møller og en lykønskning til ham, fordi han nu skulle arbejde i disse imponerende lokaler. – Pastor Krarup-Hansen, Herlufsholm, rettede en inderlig tak fra kirken til grev Moltke, som derpå tog ordet for sidste gang:

»Det er slet ikke så let at slutte en aften som denne,« sagde den gamle forstander. »Mangfoldige indtryk møder en, venlighed og kærlighed – men bag ved det hele står, at nu skal det høre op, og det indvender mit sind intet imod.« Grev Moltke takkede hver især af de mange talere – og takkede specielt for Herlovianersamfundets morsomme og originale gave. »Forbindelsen mellem skolen og Herlovianersamfundet har vist egentlig aldrig været bedre end nu,« sagde forstanderen videre, »det skyldes ikke mindst Herlovianersamfundets formand. Især har jeg til min store tilfredshed noteret mig, at gamle herlovianere har fundet sig i de forandringer, der er sket her. Og mere end det: Man har, som tidligere nævnt, gang på gang i den senere tid ydet skolen aktiv støtte. Jeg beder Dem, departementschef Dreyer, som repræsentant for gamle herlovianere, modtage både skolens og min personlige tak herfor!

Jeg skal prøve at fatte mig i korthed, men jeg vil gerne, inden dette samvær hører op, sige et par ord om hele det store begreb, vi til daglig kalder skolen: lærerkollegiet, økonomiinspektør Lundgren Beck, oldfruen, økonomaen, sygeplejersken, doktor Hage, pastor Krarup-Hansen og mange flere. Hvad enten samarbejdet har været kort eller langt – og for nogle af Dem har det jo været langt – siger jeg Dem alle tak for god og trofast gerning. For mange af Dem kunne jeg med god grund holde en speciel tale, men må afstå herfra.

Jeg burde måske have sagt »Stiftelsen« i stedet for »Skolen«. Skovbruget har i hele min tid været under skovrider Lorenzens kyndige ledelse, for hvilken jeg takker. Og Herlufsholms landbrug var i flere – og meget afgørende – år under godsejer Riisbergs tilsyn. En af mine største glæder hernede har det været at se, hvordan den rationelle drift af avlsgården gjorde den til et langt bedre aktiv end før. Hjertelig tak, godsejer Riisberg – det er rart at tænke på, at forbindelsen mel-

lem Dem og stiftelsen via forpagtningen af Tybjerggård er blevet opretholdt.

Når man som jeg nu står ved vejs ende, føres man let ind på betragtninger af forskellig art. Måske mest, når tankerne går tilbage til vejens allerførste begyndelse: En aften i mit hjem den 25. januar 1936 med rektor og godsforvalter Horstmann siddende i min stue, overtalende mig til at overtage det ved lensbaron Rosenkrantz' død ledigblevne forstanderhverv. Vidste de hvad de gjorde? Vidste jeg det selv, da jeg sagde ja til henvendelsen? Ingen kender en ny stillings indhold og krav helt på forhånd; selv en gammel herlovianer ved sædvanlig ikke meget om forstanderstillingen. Og endnu mindre ved man om fremtiden – jeg lige så lidt som enhver anden, der står ved påbegyndelsen af en ny opgave. Og tilværelsen står naturligvis ikke stille i et lille kvart århundrede – og den har visselig heller ikke gjort det siden 1. februar 1936. Problemerne blev nok både langt flere og langt større, end man dengang i 1936 kunne drømme om. Hele tidens tankesæt er siden da på afgørende måde forandret. Og selv en så forholdsvis afsides plet som Herlufsholm har naturligvis ikke kunnet være upåvirket heraf – og skulle selvfølgelig heller ikke være det. Men har man selv kunnet omstille sig efter tidens vekslende krav? Og skal – på den anden side – Herlufsholm til enhver tid være en tro kopi af tiden?

Et er jo ganske givet: Herlufsholm skal altid følge med tiden – skolemæssigt, undervisningsmæssigt, pædagogisk – skal endda ligge i topklasse i disse henseender. Og hvis betingelserne ikke fuldt ud på forhånd skulle være tilstede for et godt og sundt kammeratskab, bør der drages omsorg herfor – det er jo et af Herlufsholms største aktiver. Men i øvrigt: Er der noget for Herlufsholm særligt og i så fald: Er dette særlige noget der bør søges bevaret? Ja – der er jo noget for Herlufsholm særligt: dens specielle styreform med en forstander med hidtil ikke ringe frihed til at disponere, og der er det særpræg, en gammel skole altid får, og som i dette tilfælde kan føres helt tilbage til skolens stiftere, som havde deres ganske bestemte tanker og

hensigter med skolens oprettelse. Herlufsholm har utvivlsomt sit særpræg, sit eget ansigt. En Herlovianer ved det og vurderer det – ønsker det bevaret og skønsomt hensyn taget til skolens særlige forhold, dens oprindelse og historie.

Det må naturligvis erkendes, at de her rejste spørgsmål ikke helt ud er specielle for Herlufsholm. De er på flere punkter fælles for de private højere skoler, hvis stiftere har givet både midler og kræfter for at oprette en skole med særpræg, være sig religiøst eller skolepædagogisk. I en tid, hvor statens indflydelse bliver stærkere og stærkere, og hvor vel ingen skole økonomisk kan undvære staten – hvor tiden mere og mere gennemtrænges af rationalisering og standardisering, vil tendensen utvivlsomt gå i retning af det særprægsudslettende – i retning af mere eller mindre tydelig udtalt statsdrift. Vi kan ikke tænke herpå uden en vis bekymring – disse fra fortiden nedarvede imponderabilia har nu en gang deres store værdi.

Nogle af os føler det, som vi stod i et tidehverv. Må det fare skånsomt frem mod denne gamle skole, som ejer utallige generationers taknemmelighed, og som jeg selv skylder så megen tak! Og når tankerne går til dens fremtid, standser de med selvfølge ved min efterfølger, som om få timer bliver dens øverste repræsentant. Alle vil vi kunne samles i ønsket om en rig og lykkelig fremtid for skolen. Vi vil bede baron Axel Reedtz-Thott som den, der repræsenterer skolens fremtid, modtage en skål for Herlufsholm med ønsket om en god og lykkebringende fremtid for skolen og for ham selv.

Efter at forstanderen havde budt velbekomme, forlod selskabet Festsalen – men ved småborde i Forstanderlejligheden fortsattes festen endnu et par timer. Her fik også andre end aftenens mange talere anledning til personligt at sige grev Moltke tak, og det blev udnyttet i rigt mål.

Det var et godt afsnit i Herlufsholms historie, der blev afsluttet med denne fest – og afsluttet på en særdeles smuk måde.

En gudfrygtig og velbeskeden Adelsmand

I *Herlovianeren*, Dec. 1959, skriver Viggo Loft og Erik Dreyer smukke Takkeord til den afgangende Forstander for Herlufsholm, Greve Ernst Moltke. Begge anfører Fundatsens Ord, at Forstanderen skal være »en gudfrygtig og velbeskeden Adelsmand«, og begge fremhæver bl. a. Grev Moltkes fine og fornemme Beskedenhed. Til denne Hyldest af Forstanderen vil jeg, som menigt Medlem af Herlovianersamfundet, gerne slutte mig. Men samtidig vil jeg, i al filologisk Beskedenhed, gøre opmærksom paa, at det slet ikke er denne Egenskab, Herluf Trolle fordrer af Stiftelsens Forstander. I 1565 havde *beskeden* ikke den nuværende Betydning; denne fik Ordet først senere, bl. a. under Indflydelse af tysk bescheiden. »Besked« betød Klogskab, Fornuft; »tal mere med Besked!« staar der endnu hos Holberg. Og 'beskeden' betød da klog, *forstandig*. I et Dokument fra 1527 tales der om de »fornumstige og beskedne Mænd, Borgemestere, Raadmænd og menige Københavns Indbyggere«. I 1588 skriver Regeringsraaderne til de jyske Landsdommere, at de i visse van-

skelige Sager maa skønne efter deres »velbegavede Forstand og Beskedenhed«.

Maaske vilde det ogsaa synes mærkeligt, at den standsbevidste Herluf Trolle, der har sagt de stolte Ord om Adelen Guldkæder og tilsvarende Byrder, skulde kræve Beskedenhed af sin Skoles adelige Forstander. Lad det da være en Hilsen til den nye Forstander, at det efter Fundatsens Ord ikke er i Beskedenhed, han skal kappes med sine Forgængere, men i høj Forstandighed!

F. J. Billeskov Jansen.

14. januar ...

(fortsat fra side 10).

er nu gamle herlovianere! Vi vil alle interessere os for jeres fremtid – vi vil glæde os, når det går jer godt, og smertes, når det går jer dårligt. I skal blot huske, at I altid skal være velkomne her,« sluttede formanden og udbragte et leve for de gamle herlovianere.

Efter middagen samledes selskabet til hyggelig småsnak i mindre grupper omkring bordene i det tilstødende lokale, hvor der serveredes kaffe og senere hensjuser.

Ved sin fratræden som forstander

SØNDAG DEN 31. JANUAR 1960

udtalte grev Ernst Moltke følgende i Herlufsholm Kirke:

Om få timer er min funktionstid som forstander for Herlufsholm Skole og Gods udløbet, og det væsentligste formål denne gang med mit besøg hernede er at tage afsked med skolen.

En skole er et upersonligt væsen – ja, hvad er den i grunden? Bygningerne, kunne man sige og med ikke ringe ret. Herlufsholm er på et kort markeret ved sine bygninger, hver af dem bestemt til særlige skoleformål, direkte eller mere indirekte. De skal til enhver tid være sådan indrettede, at de fuldt ud tjener disse formål. Og det føles naturligvis glædeligt, hver gang vi bygningsmæssigt når længere frem, og det er ikke uden meget god grund, at vi markerer den seneste tids bygningsbegivenheder med fester, som det skete, da Lasengården indviedes, eller i går, da det nye Fysikum blev beset. Og alle har vi god grund til at tænke med tak på ægteparret Lassen, som har gjort disse fremskridt mulige, og på et navn som H. C. Sonne og andre, som hjælper på disse områder.

Men egentlig afsked med skolen var det, der i går skete på »Lal« og det nye Fysikum ikke. Og knap nok

heller ikke samværet med den høfficielle forsamling i går, bl. a. bestående af repræsentanter for ministerier og forskellige skolemyndigheder, af amtmændene over Sorø og Præstø amter og andre notabiliteter. For alt dette officielle er jo heller ikke skolen, selv om den var repræsenteret gennem rektor og lærerkollegiet og andre, der alt i alt udgør det, som vi undertiden i kort begreb betegner som skolen.

Men skolen i snæver – i egentlig forstand – det er jo jer drenge – hvad var skolen uden jer! Og derfor er det også her, at min afsked med skolen til syvende og sidst foregår.

Jeg har fornylig i »Diplen« udtrykt min beklagelse over, at forbindelsen med jer har været ringe – en forstander har jo hverken undervisningstimer eller sovesal; hans virke er på andre felter. Og forbindelsen er jo heller ikke blevet lettet ved, at jeg bor på Frederiksberg og i min embedstid som sparekasseinspektør – som for en meget stor del er faldet sammen med min forstanderperiode – har måttet tilbringe inegen tid på embedsrejser rundt om i landet. Disse forhold var i sin

Ved sin tiltræden som forstander

MANDAG DEN 1. FEBRUAR 1960

udtalte baron Axel Reedtz-Thott følgende på festsalen:

Kære Heis, hørere, diple og medarbejdere på Herlufsholm!

Dette er en højtidelig dag, i hvert fald for mig, og jeg har ønsket at samle Dem her på festsalen, for at alle, der tilhører det daglige Herlufsholm, en kort stund kan få lejlighed til at tænke lidt over, hvad der ligger i begrebet forstander på Herlufsholm skole og gods. Jeg har ønsket at benytte denne min tiltrædelsesdag til at redegøre for mine tanker og meninger herom såvel som for de retningslinier, efter hvilke jeg i dag kunne tænke mig skolen ledet og dette gods administreret. Samtidig er jeg glad ved på denne måde at få anledning til at hilse på Dem alle, selv om jeg naturligvis kender mange af Dem i forvejen.

Ingen gammel Herlovianer kan stå i dette særprægede og traditionsrættede rum over for det samlede lærerkollegium og dipelskaren uden følelse af ærbødighed og højtid. Så meget mere er denne følelse bevidst hos mig, som jeg her står over for at overtage forstanderskabet på den skole, der var mit eget hjem i 7 af de mest betydningsfulde år af mit liv, ja, vel af enhver mands liv – alene derved naturligvis, at de påvirkninger, man modtager i sin skoletid, præger en hele livet.

Dette føles derfor i dag som at komme hjem. Efter en lang rejse er man atter tilbage, hvor man begyndte, i omgivelser, man kender i detaljer, blandt træer og bygninger, som man er fuldstændig fortrolig med, og mellem ansigter, som forekommer en uforandrede, skønt det er mere end 25 år siden, jeg mødte dem første gang. Jeg tænker på mine gamle lærere, Borelli-Møller, Juel Møller, på hr. Illum, der var her, da jeg kom til Herlufsholm. Jeg tænker på Heis, der kom samtidig med, at jeg kom op i 3. ml., og på organist Larsen, der kom omtrent samtidig. Jeg tænker på skovrider Lorenzen og inspektør Lundgren Beck, som begge har været på Herlufsholm, dengang jeg var her.

Men nu er man ikke dipel længere, men tværtimod forstander, sådan vil det formentlig forekomme jer Herlovianere, altså at der er en lang afstand tidsmæssigt imellem dipel og forstander. Sådan forekommer det imidlertid ikke mig, og udgangspunktet for forstanderen – også i dag – hvor han står her både med ansvar og bekymringer af den ene og den anden art, er helt diplens. Det er først og fremmest en Herlovianer, der ser på sin skole og tænker på, hvordan den kan bevares eller blive rigtigere og bedre eller blot lige så

tid med til at gøre mig betænkelig ved at overtage forstanderhvervet. Men det siger sig selv, at jeg bedst muligt har fulgt jeres tilværelse og har følt det som en heldigvis hyppigt oplevet glæde at høre fra jer selv eller jeres pårørende, at I var glade for tilværelsen herved, for de goder, som bydes jer her. Og »drengeaffærer« har der så at sige ikke været – i alt fald ikke af den art, at det har været nødvendigt at drage mig ind i afgørelsen af dem. – Endnu bedre er det naturligvis at høre, at skolelivet herved har været direkte til hjælp og karakterudvikling for adskillige af jer.

Nå – nu vil I jo få en forstander, som foruden mange andre fortrin har dem, at han er jer betydelig nærmere i alder og bor i jeres nærhed.

Skolens forstander fra min egen skoletid Geheime-råd, Lensbaron Reedtz-Thott har om skolen og de formål for den, som han ville tilstræbe, udtalt, at skolen bør kunne »give den ungdom, der betros til dens varetægt, de bedste betingelser for en sund og frodig udvikling af sjæl og legeme gennem kammeratligt samliv i de skønne naturomgivelser og under orden og lydighed. Herlufsholm skal dernæst,« – udtaler han videre – »være for de unge et hjem, de kan elske; deres skoleår skal være en tid, som de – ikke blot i mindet – føler som en lykkelig tid. Herlufsholm skal kunne rumme en glad og sund ungdom, som under alvorligt arbejde med stedets historiske minders løftende baggrund vokser op til at tjene sit fædreland.« – Det er smukt udtrykt og, skønt talt eller skrevet for mangfoldige år si-

den, stadig dækkende, hvad en forstander bør rette sine bestræbelser imod.

Og så vil jeg ønske jer alle en god fremtid, både den nærmeste, der falder her på skolen, og den, der følger efter endt skolegang. En kostskole kan måske også have sine svagheder – der kan være en fare for udnivellering – noget, som i social henseende kun er af det gode, men som kan være betænkeligt for karakterudviklingen. I skal være gode kammerater, men I skal bestemt ikke være ens. Men Herlufsholm byder dog sikkert på gode muligheder for udvikling af individualiteter. Gid I må være åbne og modtagelige for disse muligheder, så I til sin tid går herfra som unge, der ikke blot kundskabsmæssigt, men også menneskeligt står rustede til at tage livet op og tjene det samfund, I er sat i!

Hvordan jeres fremtid vil forme sig, ved jo ingen. Måske – ja, højst sandsynligt – vil I til tider få modgang og komme i situationer, hvor I vil føle jeres magtesløshed – situationer, der vil minde stærkt om dem, som dagens evangelier fra begge tekstrækker fortæller om: Den oprørte Genesareth Sø og disciplene, rådvilde ude på bølgerne. Det giver mig anledning til at sige, at det for et menneske er noget meget stort og trygt at have Jesus med i sit livs båd.

Mine ønsker for jer kan jeg samle i de seks ganske jævne ord:

Lev vel! Gud være med jer!

god, som den var i sin tid. Han tænker på den i bevidstheden om, hvor stor betydning den har for hver enkelt dipel og hver enkelt hører og medarbejder. Udgangspunktet er diplens, og det betyder i dette tilfælde – i mit tilfælde – at udgangspunktet er kærlighed og taknemmelighed, agtelse, men også lyst til opgaven, vilje til at få den til at lykkes, ærbødighed overfor stifterne, ydmyghed over for de menneskelige problemer og over for ansvaret, håb om held og gode medarbejdere rundt om ...

Nu er det altså forstanderen, jeg skal tale om, og jeg vil gerne – ligesom Heis – benytte lejligheden til at fortælle Dem en lille smule om, hvad der ligger i forstanderskabet – hvordan forstanderen udnævnes, og hvad det er for pligter og opgaver, der påhviler ham. Det er næppe alle diplene og måske end ikke alle hørerne helt klar over.

Den 16. oktober f. å. modtog jeg en sålydende skrivelse fra statsministeriet: »På statsministerens derom nedlagte forestilling har Hs. Majestæt Kongen den 26. september 1959 efter ansøgning meddelt fhv. sparekassedirektør grev Ernst Moltke afsked som forstander for Herlufsholm skole og gods fra udgangen af januar måned 1960 at regne og udnævnt Dem som forstander for Herlufsholm skole og gods fra den 1. februar 1960 at regne« – altså fra og med i dag. Den kgl. udnævnelse, som ledsagede dette brev fra statsministeriet, lyder således: »Vi, Frederik IX, af Guds nåde konge til Danmark, de Venders og Goter, hertug til Slesvig, Holsten og Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg. Vi vil herved allernådigst have Dem beskikket til forstander for Herlufsholm skole og gods, hvorved

det gives Dem tilkendte, at bestyrelsen af nævnte skole og gods vil være at varetage i overensstemmelse med stifternes fundats og de reglementariske bestemmelser, der måtte blive udfærdiget i tilslutning til denne, samt de forskrifter og beslutninger, som måtte blive truffet af det samlede ministerium ved statsministeriet. De ved Herlufsholm skole og gods ansatte tjenestemænd vil herefter have at rette sig efter Deres forskrifter. Og de forpligtelser over for det offentlige tilsyn med stiftelsen, som påhviler Dem som forstander, vil påhvile Dem i henhold til Vort samlede ministerium ved statsministeriet, for hvilket De navnlig vil have at gøre rede for stiftelsens indtægt og udgift såvel som for dens virksomhed og tilstand i det hele taget, hvilken redegørelse vil være at indsende til statsministeriet. Det er i øvrigt Vort forventning, at De vil lade det være Dem magtpåliggende med nidkærhed at bestyre denne stiftelse til gavn for samme og til opnåelse af stifternes ædle hensigter. Skrevet på Amaleneborg den 28. september 1959 under Vort kongelige hånd og segl, Frederik Rex« (og så kontraseret af H. C. Hansen). – Sådan lyder det altså.

Hvad ligger der nu bag ved en sådan beskikkelse eller udnævnelse? Jeg tror, det måske kunne interessere Dem alle at høre lidt mere derom. For at begynde med den ren konkrete udnævnelse af undertegnede, er der her indledt en ny praksis, idet en ny forstander afløser den fungerende i levende live, efter at den afgående forstander har søgt og fået bevilget sin afsked. Tidligere blev forstanderne jo i embedet til deres død (undtagen i fire tilfælde i Herlufsholms lange historie), hvilket ofte bragte skolen såvel som eftermanden i en

(fortsættes næste side)

vanskelig situation. Alene dette, at den fungerende forstander får mulighed for at øve indflydelse på valget af sin efterfølger, forekommer både naturligt og hensigtsmæssigt. Det er jo også en fremgangsmåde, der følges ved besættelsen af næsten alle andre stillinger. Såvidt jeg har forstået, har det for grev Moltke været af afgørende betydning for hans bestemmelse om at ville trække sig tilbage, at han har kunnet indstille og anbefale valget af sin efterfølger.

Men lad os høre, hvad Herluf Trolle selv mente om forstanderskabet. Fundatsen lyder således efter at have opremset en række forhold og regler: (det er altså en fortsættelse af en sætning) ... »og ville have kærligen ombudet Danmarks riges råd at ville have den umage for Guds skyld at være (efter begge vores død) patron og forsvarer for samme skole og sted og tilskikke en gudfrygtig og velbeskeden adelsmand at være forstander for førnævnte Herlufsholm skole, gård, gods og ejendom.« – Således skriver Herluf Trolle altså, og i fortsættelse, stadig i fundatsen, lidt længere nede står der ... »uden hans egen synderlige nytte og fordel udi nogen måde« – og igen noget længere nede ... »dog skal samme forstander ikke være pligtig at føre regnskab for indtægt og udgift, men på tro og love forestå, som han for Gud ansvare vil.« – Fundatsen er, som vi jo alle ved, underskrevet den 18. maj 1565.

Jeg kan ikke oplæse disse fundatsbestemmelser, hvor Herluf Trolle ud fra sin egen kristelige, fine og psykologisk rigtige indstilling om, at det er korrekt at delegerer sin myndighed og give ansvaret helt fra sig, overdrager til en enkelt mand på tro og love at forestå skolen uden at gøre regnskab for indtægter og udgifter, men alene at tage ansvaret overfor Gud: Jeg kan ikke nævne dette uden uvilkårlig at komme til at tænke på Herluf Trolles valgsprog, som jeg tit har læst det derovre på skolebygningen »Alt kommer fra Gud – Livet og Døden – Rigdom og Armod.« Den bestemmelse om ikke at gøre regnskab for indtægter og udgifter kom imidlertid ikke til at stå ret længe. Allerede i marts 1567 – altså knapt 2 år efter – skriver Birgitte Gøye, idet hun fratræder forstanderstillingen, et stadfæstelsesbrev på fundatsen, og heri giver hun et tillæg til denne, hvorved det bestemmes, at forstanderen skal enten være af hendes eller hendes mands slægt og årlig gøre rigets råd regnskab for stiftelsens hele indtægt og udgift. Også i denne forbindelse rinder Birgitte Gøyes valgsprog mig ihu, når hun skriver »Frygt Gud og gør Ret og forlad dig ikke på Mennesker.« Birgitte Gøye var menneskekender; men i øvrigt hjalp hendes tilføjelse til fundatsen om regnskabsaflæggelse ikke meget, som det jo igennem tiderne har vist sig, for trods disse bestemmelser har skolens formue og tilstand i det hele taget ofte været i ynkværdig forfatning, når forstanderen ikke følte ansvar overfor Gud, som Herluf Trolle så enkelt pålagde ham. I disse bestemmelser fra Herluf Trolle og Birgitte Gøye finder vi altså de kriterier opstillet, som den dag i dag har gyldighed, for så vidt angår forstanderens person. Han skal være en gudfrygtig og velbeskeden adelsmand af stifternes slægt. Af disse betingelser er de to kun noget, man kan være født med eller ikke med, nemlig at forstanderen skal være adelsmand og af stifternes slægt. For en ordens skyld skal jeg oplyse, at jeg opfylder

begge disse betingelser. Det vil måske interessere dipelen at høre hvordan.

Se, Herluf Trolle blev som bekendt født på Lillø i Skåne. På denne gård havde også hans far, Jacob Trolle boet, idet familien var flyttet hertil i hans bedstefaders tid. Det var nemlig Herluf Trolles bedstemor, der havde fået overladt gården ved sit ægteskab med Herluf Trolles bedstefar, Arvid Trolle. Herluf Trolles bedstemor var født Beate Thott og var en datter af den dengang meget navnkundige ridder, politiker, krigsmand Iver Axelsen Thott, som gennem en lang årrække var herre på Gotland og siden en periode også statholder i Finland. Det var – det kommer vi til – på slutningen af unionstiden, altså efter Erik af Pommern's død, altså midten af 14 hundredtallet, at Thott, skønt han var gift med den svenske konge, Karl Knutson's datter, manøvrerede således, at Gotland efter nordens adskillelse forblev en del af Danmark og først måtte afleveres til Sverige efter freden i Brömsebro i 1645. Denne Iver Axelsen Thott var meget rig på gods og havde overladt sin datter og svigersøn, Herluf Trolles bedsteforældre, gården Lillø, som for os Herlovianere er så nært knyttet til Herluf Trolles navn. Iver Axelsen Thott var min 18 gange tipoldefar, og deraf fremgår jo slægtskab imellem os ganske tydeligt. Ja, det var værre, hvis jeg skulle udrede de 18 gange tipoldefædre. Jeg vil blot sige, man har jo ofte som dipel stillet sig selv det spørgsmål: hvordan kunne en forstander være af stifternes slægt; for man forestillede sig altid, han skulle have stifterne som forfædre, – og det ligger jo i sagens natur, det var umuligt, da stifterne ikke havde nogen børn; det var netop derfor, Herlufsholm blev stiftet. Ved stifternes slægt forstår man altså fælles aner, at de på et eller andet tidspunkt kan føre deres slægtskab sammen – i den samme person – det samme ægtepar. Og på denne måde er jeg også kuriøst nok i familie med Birgitte Gøye – dog noget længere ude. Iver Axelsen, som jeg lige nævnte, hans bedstefar hed Peder Thott og levede i den sidste halvdel af 13-hundredtallet, og ifølge det, jeg har sagt, var han altså min 20 gange tipoldefar. Denne Peder Thott's datterdatter hed Pernille Munk og hendes sønndatter igen Pernille Brøk. Vi er nu nået et hundred år frem i tiden omkring slutningen af 14-hundredtallet, da denne Pernille Brøk bliver gift med en hr. Albrecht Bydelsbak. Sammen får de en datter, Mette, som omkring år 1500 bliver gift med hr. Mogens Gøye, og i dette ægteskab fødes der i 1511 en lille pige, som får navnet Birgitte. Det er altså Birgitte Gøye, hvis bedstemors bedstemors bedstefar, ifølge det, jeg lige har sagt, var min 20 gange tipoldefar.

De vil måske undre Dem, når jeg har dvælet ved dette slægtskabsforhold, men jeg vil så gerne, at det for os alle skal være noget ganske nærværende, dette, at Herluf Trolles bestemmelser fra for 400 år siden uden den mindste vanskelighed kan effektueres den dag i dag. Jeg synes, det er typisk og rigtigt for Herlufsholm, at vi på den måde, skal vi sige, bringer os selv ind i det rette historiske lys. Der er også en anden grund til, at jeg nævner det, nemlig, at jeg har fundet i de gamle beskrivelser en bemærkning om, at en forstander, der hed Gregers Juul, – han døde som forstander i 1731 – var den sidste skoleherre af stifternes familie. Han blev altså ikke den allersidste.

Se, hvad fundatsens 2 vigtigere kriterier angår, nemlig kravet om, at forstanderen skal være gudfrygtig og velbeskeden, kan jeg blot sige dette: Gudfrygtig i Herluf Trolles forstand tør jeg ikke kalde mig, hvem tør vel det; men livet har lært mig at søge et ståsted uden for mit eget, i ydmyghed at erkende menneskets svaghed og afmagt, og derfor at tro på et forsyn, som vil hjælpe mig med at finde den vej, hvorpå min fod skal gå. Guds frygtens følgesvend eller konsekvens i det daglige liv – budet om ikke at gøre mod andre, hvad du ikke vil have, de skal gøre mod dig – eller mere positivt: velanstændighed og retsind i forhold til dine medmennesker, dette bud vil jeg efter evne prøve at efterleve, således at jeg i nogen måde kan opfylde Herluf Trolles bestemmelse på dette punkt. Kun fremtiden vil kunne give svaret på, om det vil lykkes. Hvad det velbeskeden angår, må også andre dømmes, om jeg besidder denne egenskab. Ifølge Herlovianeren, professor Billeskov Jansen har velbeskedenhed ikke noget som helst med beskedenhed at gøre. En velbeskeden mand er, som Heis også sagde det, en mand, der ved god besked, og der ligger heri, at han er forstandig, og at han forstår at anvende sine kundskaber. Kundskabsmæssigt skulle jeg vel have visse forudsætninger efter at have frekventeret denne lærde skole i syv år. Om så en ublid skæbne har spredt disse kundskaber, siden jeg for over 20 år siden blev student, skal jeg lade være usagt. Men jeg håber kun, at hvad jeg måtte mangle i forstand, til gengæld kan lægges til i erfaring, i energi og i ærligt ønske om at ville gøre skolen vel.

Se, dette fører mig ind på det næste og vel på en måde vigtigste spørgsmål om, hvad jeg anser for at være skolens vel. Her må jeg straks sige, at besvarelsen falder i 2 afdelinger, nemlig en økonomisk og en skolemæssig. Visselig hører de to ting sammen, men alligevel er de af mange grunde i det daglige adskilt. For forstanderen udgør de to dele af hans virke, hvoraf den ene er baggrund og forudsætning for den anden. Lad mig kort sige nogle ord om den økonomiske side. Ifølge traditionen er Herlufsholm en rig skole. Som mange gamle traditioner er også denne blevet noget udhulet med årene. Herlufsholm skoles jordegods, altså gårde og skove, samt hvad skolen i øvrigt ejer af formue, kan ikke i dag give en sådan afkastning, altså indtjene så mange penge til skolen, at den kan dække alle udgifter til at drive skolen for, altså udgifterne til hørernes og diplenes underhold samt alle de andre mange ting, der koster penge. Disse indtægter for skolen af egne midler er end ikke så store, at de helt kan dække den kløft, der opstår imellem skolens samlede udgifter på den ene side og de indtægter, den har i form af skolepenge og statstilskud på den anden side. Det tærer altså hvert år på skolens formue at drive denne anstalt. En af mine vigtigste opgaver bliver da at sanere skolens økonomi således, at der skabes balance på regnskabet, helst på en sådan måde, at der kan blive råd til nogle investeringer, nogle forbedringer og nyanskaffelser i fortsættelse af dem, vi i det senere år har set rejse sig takket være donationer fra trofaste gamle Herlovianere. En sådan balance kan kun opnås, hvis man både sætter ind på at tjene mere og bruge mindre. Vi kan derfor lige så godt først som sidst indstille os på, at de første år af min forstandertid vil være præget af besparelser og rationalisering på

en række områder. Noget sådant kan ikke gennemføres, uden at det på den ene eller anden måde griber ind i diplenes og medarbejdernes daglige liv, men jeg skal bestræbe mig for at gøre forandringerne så skånsomme som muligt, idet jeg beder om, at alle, der har mulighed derfor, vil hjælpe på de punkter, hvor jeg anmoder derom. Det er ikke for at forskrække Dem, at jeg taler om de ting nu, det er kun, fordi jeg finder det rigtigt, at alle, der arbejder med Herlufsholm er klar over de vilkår, vi har at virke under, forhold, som jeg naturligvis senere i mere detaljeret form vil komme ind på over for lærerkollegiet og de øvrige medarbejdere. Lad mig berolige med, at når jeg taler om sparsommelighed, er det ikke kostforplejningen eller lærerlønninger, jeg tænker på, men det er en række udenværker, hvor rationalisering eller nedskæring af ydelser måske kan gennemføres. Hvad indtægter angår, sætter konjunkturerne jo i nogen grad grænser for det opnåelige, men som sagt, beder jeg om samarbejde og godt humør – også selv om et eller andet kært gammelt træ skulle falde i stormen i løbet af de næste par år.

På det skolemæssige område er det straks langt sværere at udtale sig ved tiltrædelsen af forstandergeringen. Hertil kender jeg det endnu alt for lidt. Bortset – kan man sige – måske fra den indsigt, som en gammel dipel har i skolens, må jeg sige mere mekaniske livsform, fagene, der undervises i, lokalene, der er til rådighed osv. Jeg skal derfor indskrænke mig til nogle mere principielle betragtninger, der kan give Dem en idé om, hvad jeg mener i særlig grad at ville lægge vægt på på det skolemæssige område. For det første vedrørende kundskabsmeddelelser. Her vil jeg stille store krav, fordi livet stiller store krav. Herlufsholms lærde skole skal være lærd. Dette ønsker jeg ikke – og det ønsker vel ingen af os – blot af forfængelighed, men fordi vi ved, at lærdom er nyttig, og lærdom har værdi. For mig står de humanistiske og de naturvidenskabelige fag på lige fod; det vigtigste er, at vi skaber os viden, det er den eneste sikre kapital, vi kan gå ud i livet med, det er den eneste kapital, som ikke er udsat for inflationens vilkår.

Hvad opdragelsen angår, vil jeg gerne formulere mottoet som »frihed under ansvar«. Jeg er ikke bange for at give et langt tøjrslag, men jeg ønsker disciplin. Reglerne skal overholdes. Vi har ikke her på Herlufsholm brug for nogen, som ikke kan indordne sig under fællesskabets vilkår. Diplene kan lige så godt med det samme indstille sig på, at jeg på enhver måde vil stå bag rektors og lærernes begrundede ønsker og afgørelser i disciplinær henseende. Det betyder ikke, at »spøret« skal genindføres. Orden og disciplin bør grundes på tillid og loyalitet, på pligtfølelse og ansvar. Dette gælder såvel diplene indbyrdes som i forholdet mellem dipel og hørere og sandelig også inden for det samlede lærerkollegium, af hvis vilje til samarbejde og medarbejderskab med skolens rektor, og herigennem med mig, hele skolens velfærd og trivsel afhænger. Jeg håber, min gerning som forstander må kunne forme sig således, at jeg igennem kundskab til hver enkelt medarbejder må få mulighed for at øve positiv indflydelse på samarbejdets former og vilkår. Jeg lægger endvidere vægt på, at Herlufsholm bliver et sted, hvor der er godt at være. Herlufsholm er, bør være et hjem for sine

(fortsættes næste side)

diple, og Herlufsholm bør være en livsgerning for sine hørere. Herlufsholm er et sted, hvor der skal herske tryghed og ro, og netop derfor er det ønskeligt, at der skabes faste former for skolens liv. Fritiden er af største betydning. En og anden dipel vil måske sige, at fritid, det kender vi ikke noget til. Lad mig så afsløre, at jeg under fritiden henregner sport. Jeg er ikke nogen sportsidiot, men jeg kender værdien både af fysisk og af åndelig styrke, som den kan udvikles igennem sund idrætskonkurrence og den enkeltes indordning under kravene til fællesskabet i et sportshold. Jeg vil derfor arbejde på at fremme idrættens vilkår her på Herlufsholm. Det samme gælder skolens korps, der kan regne med min bevågenhed.

Man kan ikke sige Herlufsholm uden at sige traditioner. De er af største betydning; skolen hviler på dem; man kan sige, at skolen i videste forstand eksisterer i kraft af sine traditioner. Jeg tør tro, at havde traditionerne, sædvanerne for det liv, der igennem århundreder har formet sig her på Herlufsholm, ikke eksisteret, så havde der næppe været noget Herlufsholm i dag. Men ikke alle traditioner er lige fremragende. Der er nogle, som er direkte forkastelige. Her gælder det, at vi må forandre for at kunne bevare, og jeg beder her om samtlige diples og ansattes forståelse og positive medarbejderskab, hvis jeg gradvis vil søge sådanne udlevede traditioner likvideret. I den forbindelse falder tankerne på de gamle herlovianere. Det er vel den gruppe af vore venner, af dem, der hører Herlufsholm til, der er mest skeptisk over for forandringer. Og dog har vi jo i de seneste år set de smukkeste eksempler på, hvordan gamle herlovianere har været med til at hidføre forandringer – jeg nævner som eksempel det ny Fysikum, forandringer af en art, som vi kan være dem taknemmelige for. Så jeg håber på, at samarbejdet mellem Herlufsholm, det levende Herlufsholm, dagliglivets Herlufsholm hernede, og de gamle herlovianere både med hensyn til traditionerne og med hensyn til skolens krav til fornyelse kan blive så godt og så smukt, som det har været i de senere år. Efter min mening er det uhyre vigtigt, jeg betegner det i virkeligheden også som et eksistensgrundlag for skolen: hvis ikke vi ude omkring i Danmark havde en kreds af folk, der omfattede Herlufsholm med den kærlighed og respekt, som tilfældet er, så ville vi være helt anderledes placeret i det almindelige samfunds omdømme, end tilfældet nu heldigvis er.

Det er da det næste punkt: Herlufsholms placering, Herlufsholms omdømme ude omkring. Det gælder, at her bærer den enkelte dipel og den enkelte medarbejder det fulde selvstændige ansvar. Ligeledes bærer vi i det daglige ansvaret for forholdet imellem skolen og forældrene. Vi bærer ansvaret, og vi skal vise, at vi kan bære det igennem vore kundskaber, igennem vor idræt; vi har mulighed for og skal vise det ved vore fester og ved vore højtider, hvor folkets øjne hviler på os. Herlufsholm har jo ikke i de senere år på nogen måde været beskeden, vi har jo været med til at stille os frem for offentligheden, og dette giver os da et særligt ansvar. I øvrigt har vi som privatskole et særligt ansvar. I en tid, hvor den store molok er staten, må vi vise, at et skolesamfund, der på privatøkonomisk basis hviler på fælles vilje til i frihed og uafhængighed at yde et bidrag til samfundets trivsel og fremskridt, at et

sådant skolesamfund kan blomstre og bestå under de vilkår iøvrigt, som samfundet efter fælles beslutning giver sådanne private skoler. Jeg vil gerne understrege ved denne lejlighed, at vi skylder staten tak og anerkendelse, fordi Herlufsholm stedsse har fået lov til at bevare sin frie stilling, har fået lov til at være herre i sit eget hus og fået lov til at fortsætte dette også under den nye forstander, hvor man jo sådan set kunne sige, at muligheden havde været til stede for at lave restriktioner af den ene og den anden art som en betingelse for udnævnelsen. Vi har grund til at sige tak til både statsministeriet og undervisningsministeriet, hvorigennem vi modtager vore tilskud.

Der kunne siges meget mere, men næppe mere (jeg har formentlig allerede sagt mere end nok), der både kan interessere den yngre og den ældste dipel og samtidig den yngste og den ældste lærer. Herlufsholm er jo lige så forskelligt, som hver enkelts tanker herom er. Og dog, i dag er skolen for den enkelte forskellig, i morgen er den dog den samme. Herlufsholm er historiens klare spejlbillede. Kig jer om og se på forstanderne, der her i festsalen sidder og ser ned på os. Hver har haft sin tid, hver har haft sit mål, nogle har været duelige, andre uduelige, og dog eksisterer Herlufsholm i dag, som den har gjort siden Herluf Trolles og Birgitte Gøyes dage. Og Herlufsholm vil blive ved med at eksistere på den ene eller den anden måde, vi vil bare gerne være med til at bestemme hvordan. Det er, ligesom vi ved vor tiltræden, enten som dipel, som lærer, som medarbejder eller forstander giver en slags løfte til Herluf Trolle og Birgitte Gøye om at holde deres idealer højt. Disse idealer var, som alt stort, ganske enkle; de gik ud på at skaffe børn fra hele Danmark uden skel til klasse eller pengepung adgang til sanddru undervisning og opdragelse til samfundsbevidsthed i kristen tro og i følelsen af medmenneskeligt ansvar. Min opgave i al beskedenhed som forstander er da at holde disse idealer højt for dem. Nok har jeg udtalt mig i visse præcise detaljer, men det er klart, at forstanderen formelt virker igennem de stedlige organer: rektor, økonomiinspektør, godsforvalter. I det formelle er der ingen forskel mellem nu og før, men i praksis håber jeg, der både er gammel dipel og bor så nær herved og i mit livs øvrige virke beskæftiger mig med forhold og problemer, der ligner Herlufsholm, at De vil acceptere mig som rådgiver og medarbejder på nærmere hold. Jeg er ikke ude på at rode mig ind i noget, der ikke kommer mig direkte ved, men jeg vil gerne være med til at løse problemer for Herlufsholm, hvor og hvornår de måtte opstå, at holde idealerne højt, ja, og befordre deres praktiske trivsel på dette skønne, gamle sted. Skal vi ikke sige, at vi hjælpes med at holde idealerne op for hinanden. Hvem er jeg, der kan tyde skriften på væggen bedre end De. Men sammen måske –! Hvis alle, hver på sin plads, vil give en hånd med, skal det vel lykkes.

I dyb ærbødighed påtager jeg mig da forstanderskabet på Herlufsholm i troen på, at Gud vil holde sin hånd over stifternes værk, med håbet om fred og frihed for vort fædreland og i kærlighed til denne gamle skole. På denne min første højtidsdag udtaler jeg de varmeste ønsker om en fri og lykkelig fremtid for Herlufsholm.

Tegn Deres forsikringer hos:

Chr. Rasch

C. C. Burmeister ('43)
Malmøgade 5, Kbh. Ø.
Telf.: *C. 404

Vi tegner alle arter forsikringer — og vi er specialister i brand-, automobil-, heste- og kreatur- samt fjernsynsforsikring

Bygningsartikler . Gips . Terrazzo . Stenmel . Væg- og Gulvfliser

A/s Knud Gottlieb ('20)

Etableret 1902

Rådhuspladsen 4, København V.
Telefoner: *Minerva 7383 - Byen 2540

Gustav

O'HARA SCHULTZ

(V '19)

KOLONIAL

VIN

DELIKATESSE

Holbergsgade 6 . K.

Telefon Central 5679

HOTEL

Vinhuset

NÆSTVED

Schaumburg-Müller & Co. A/s

BRÆNDSSEL OG BRÆNDSSELSOLIER
AF ENHVER ART LEVERES OVERALT

TLF. C. ★ 3978
VED GODSBANEGAARDEN 2 ERNST SCHAUMBURG-MÜLLER
KØBENHAVN V. ('29)

Brøndboring

udføres af

K. B. Larsen ('17)
Civilingeniør

Frederiksgårds Alle 4
Fasan 1072

CHR. Lundager
- CHRISTENSEN
NÆSTVED

REGLEMENTERET SKOLESLIPS
Rodia silke kr. 11,50 - Nylon kr. 9,50

TLF. NÆSTVED 1717 . GIRO 35007

Parfumerie Lichtenberg

M. Cruse ('22)

Værnedamsvej 17 . Vester 4685
Østerbrogade 150 . Tlf. Øbro 6156 Gl. Kongevej 140 . Central 12476

(IV '23)

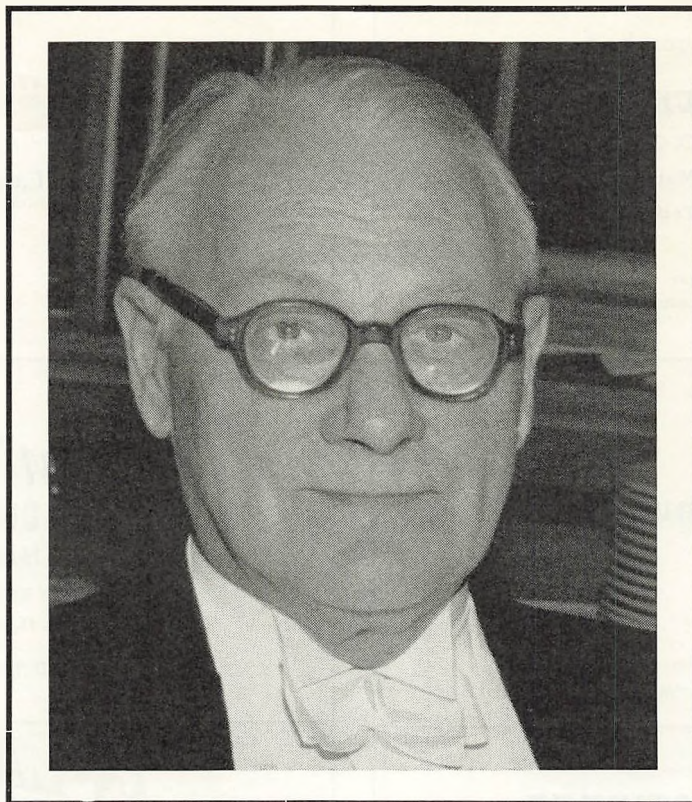
KNUD LINDBERG

Statsaut. Elektro-Installatør

FABRIK FOR KVIKSØLVAFBRYDERE OG NEONANLÆG
GLASBLÆSERI

**L Y S
KRAFT
VARME**

TELEFON GODTH. *4617 - MARIENDALSVEJ 24 - KØBENHAVN F.

Rektor Olaf Friis-Hansen

Den 14. marts døde rektor Friis-Hansen. – Vi, der havde set ham tilsyneladende i fuldt vigeur ved den store fest på Herlufsholm halvanden måned før, vægrede os ved at tro det – men måtte jo acceptere den kendsgerning, at den mand, der i ens skoletid havde stået som Herlufsholms ubestridte leder med et sejt og uforgængeligt præg over sig, ikke nåede at føre sin rektortid til ende.

Knap seks og tyve år fik Friis-Hansen på Herlufsholm – og han virkede i dem, så det vil spores langt ud i fremtiden. Præfeks-systemet fik han indført og knæsat – og med det en mere moden tilværelse for de ældste diple og en tryggere for de yngre. Omfattende byggeri gennemførtes i hans tid med store udvidelser og forbedringer af skolens lokaliteter – og en stærk forøgelse af discipeltallet. Herlufsholm stod ved hans død som en større og smukkere skole, end da han trådte

til – en langt mere moderne skole både i sit ydre og i sin indstilling.

Når Herlufsholms historie i nyere tid skal skrives – og det sker forhåbentlig ved det tilstundende 400 års jubilæum i 1965, som man vel kunne have undt Friis-Hansen at opleve – vil kapitlet om hans rektorperiode blive langt og indholdsrigt.

Gamle herlovianere kan takke ham for, at han førte skolen frelst gennem en vanskelig tid, at han kæmpede sejrrikt for dens uafhængige status, og at han fik bragt de gamle bygninger i tidssvarende stand trods store økonomiske vanskeligheder – og uden at skolens præg tog skade. Og vi kan takke ham for den gæstfrihed, han altid viste alle gamle herlovianere, når vi besøgte skolen – og for den varme og meget ofte aktive interesse, han fulgte os med.

Æret være hans minde!

Herlufsholm Kirke, fredag den 18. marts

Fredag den 18. marts blev rektor Friis-Hansen begravet fra Herlufsholm Kirke ved en meget smuk højtidelighed, som overværedes af rektorfamilien, forstanderen, gymnasiets elever, skolens lærere og personale samt et meget stort antal gamle diple og venner af Herlufsholm og dets rektor iøvrigt.

En æresvagt af syvendeklassere stod med skolens fane ved båren, der var anbragt foran alteret, smykket med et dannebrogslag, hvorpå frihedskæmpernes

blå-hvid-røde armbind var hæftet. Sognepræsten talte smukt og personligt om Friis-Hansen – og nævnte, at Heis havde frabedt sig, at der blev talt om hans indsats på skolen, men i stedet havde bedt om, at præsten ville tale ud fra Birgitte Gøyes valgprog: »Frygt Gud, gør ret og forlad dig ikke på mennesker!«

Discipelkoret afsang Herluf Trolles oversættelse af Te Deum – og fra prædikestolen talte forstanderen, baron Reedtz-Thott, og formanden for Herlovianer-

samfundet, departementschef Erik Dreyer. (Deres taler gengives herunder).

Otte syvendeklasser bar rektors bære ud af kirken til rustvognen, der førte børen den sidste strækning ad den grandækte vej op til gravlunden – fulgt af en

skare på adskillige hundrede.

Ved den påfølgende sammenkomst på Festsalen modtog fru Friis-Hansen og rektors tre døtre mange varme, stilfærdige beviser på, hvor afholdt Heis havde været.

Mindeord om rektor Friis-Hansen

Forstanderens tale ved rektors bære

»O, Gud, Dig love vi – dig en Herre bekende vi« har vi lige hørt af Herluf Trolles gamle Te Deum. Vi priser Gud – og vi må erkende, at han er vor Herre – i liv som i død. Derfor kan vi stå her ved Rektor Friis-Hansens bære idag og sige – nej, forstå – hvad det betyder, når der står: Herren gav, Herren tog – Herrens navn være lovet.

Her – netop her – stod Heis i mange år hver morgen-dag og lod sit blik glide hen over rækkerne af disciple og lærere – over hverdagens Herlufsholm. 200 menneskeskæbner. 200 – og 1. Sådan tror jeg, Heis følte det. Han stod her og så ud over jer. Hans blik kan have dvælet ved et enkelt ansigt, men ofte så han jer næppe. Han så ud over jer – både dipole og hørere. Han så ud over hele Herlufsholm – igennem murene – ud i have og mark – ind i klasseværelserne, gennem væggene til skolens mange hjem og ud igen – ud i Danmark og ud i Verden, hvorfra I dipole kommer, der en tid var betroet i hans varetægt.

Her stod han 1 overfor 200. Men han stod ikke alene. På dette sted stod bag ham Herluf Trolle og Birgitte Gøye. I dette kirkerum var han i selskab med Markus Gøye og Anders Lassen. Han stod her nok alene, men omkring ham var 400 års generationer af herlovianerånd og -tradition – og her bag ved ham var Herrens alter.

Når Heis var i tvivl, kunne han hente sikkerhed og styrke, og når han var sikker, kunne han hente stor-sind og ædelmodighed her i denne kirke på denne plads som skolens leder og førstemand.

Nu står Heis her mellem os for sidste gang, og vi er samlede for at tage afsked med ham. Det er svært. Det er svært for os at undvære nogen, der kom os så meget ved som han. Tomheden føles hver dag allevegne på Herlufsholm. Mest naturligtvis i Rektorboligen, hvortil alles tanker i disse dage først er gået. Sjældent har et livsværk kunnet vokse på baggrund af en sådan støtte i hjemmet, som fru Friis-Hansen og alle børnene gav til mand og far. Der må være en trøst for dem i den tanke, at de gav alt, hvad de havde, mens det endnu var tid at give.

For Heis var hele Herlufsholm hans hjem. I over 25 år havde han indlevet sig i enhver lille ting, som hørte skolen og godset til – udfra den betragtning, at intet måtte forsømmes for at få skabt det bedste resultat for helheden.

Teoretiker var Heis ikke, og hans livsindstilling gjorde det naturligt for ham at agte på individerne. Han kendte hver dipel og hans forhold så godt, at han kunne tillade sig at tage hensyn til den enkelte. Dette må hver især takke ham for i sit hjerte.

Det vil jeg også selv gøre – i dag og mange gange.

Fra den første dag, han trådte ind på Herlufsholm, har jeg kendt Heis. 25 år senere blev *det* en kendsgerning, som engang stod skrevet i stjernerne: Vort samarbejde om Herlufsholms fremtid. Og så fik vi bare een arbejdsdag sammen. Men tak for den dag, Heis, og tak, fordi der blev een.

Fra denne plads og i denne kreds skal der også af Herlufsholms forstander siges rektor Friis-Hansen tak for de 25 års historie, han her så magtfuldt har skrevet.

Denne tak kommer fra ung og gammel – fra høj og lav her på Herlufsholm. Den kommer fra hans nærmeste medarbejdere: lærerkollegiet og administrationen – og den kommer fra de mange, som havde deres daglige arbejde et eller andet sted på Herlufsholm – ude eller inde – alle, der var med til at skrive det stykke herlovianerhistorie, der også blev rektor Friis-Hansens livshistorie. Den er skrevet i sten og cement, men den er også mærket i menneskehjerner. Her vil Heis leve – i døden som i livet en skikkelse, man måtte tage stilling til.

»Lær os at vorde mænd som han til hæder for vort fædreland«.

Herlovianersamfundets formands tale

Da det sørgelige budskab kom om, at Heis var død, følte man i alle kredse, der kendte Heis, en dyb sorg. Men størst var sorgen på Herlufsholm og hos dem udenfor Herlufsholm, der havde forbindelse med skolen i en eller anden form. Herved tænker jeg først og fremmest på gamle herlovianere og på forældre til dipole på skolen.

Som formand for Herlovianersamfundet føler jeg trang til her ved Heis' bære at sige nogle ord på gamle herlovianeres vegne.

Netop på en kostskole som Herlufsholm med dens beliggenhed og det dermed sammenhængende nære samliv også udenfor skoletimerne ikke blot mellem diplene, men også mellem disse og lærerne, har rektor en mulighed for at sætte sit præg på hele livet på skolen. Og det gjorde Heis i udstrakt grad.

Vi føler, at netop nu – i de år, hvor der sker så meget på Herlufsholm i det ydre, og hvor hele skolens indre liv undergår ændringer – havde Herlufsholm i særlig grad brug for Heis' erfaringer og dybe kendskab til alle sider af skolen og stiftelsen. Det er derfor dybt tragisk, at Heis netop nu skulle tages fra Herlufsholm, og derfor føler også vi gamle herlovianere, som altid med interesse følger vor gamle skole, en inderlig sorg over, at Heis ikke er mere, at vi ikke skal møde Heis' venlige smil og få hans hjertelige håndtryk, når

(fortsættes næste side).

vi kommer på besøg her, at vi ikke mere skal føle den dybe interesse, hvormed Heis fulgte sine gamle drenge på deres livsvej.

Men ved siden af sorgen skal der også her fra gamle herlovianere lyde en dybtfølt tak til Heis for, hvad han i sine 26 år som rektor har givet Herlufsholm og dermed os.

Da Heis i april 1934 tiltrådte som rektor, blev han spurgt, om han havde særlige planer for sit nye arbejde. Han svarede hertil: »Ikke andre planer end, at jeg vil leve mig ind i den nye skole og dens traditioner og føre dem videre.«

Heis, der kom som en fremmed til Herlufsholm, levede i hele sin rektortid op til dette program – han blev herlovianer med liv og sjæl. Men han nøjedes ikke med blot at føre gamle traditioner videre. Han skabte nye værdifulde traditioner, som nu er en del af livet hernede.

Heis' hele indsats gik ud på i Herluf Trolles og Birgitte Gøyes ånd at gøre Herlufsholm til en stadig bedre skole i sin undervisning og karakteropdragelse af diplene og til et stadig bedre hjem for disse. De bygningsforandringer og udvidelser, vi ser hernede, er vidnesbyrd om dette sidste.

Heis' ranke, nationale holdning under besættelsesårenes vilkår og store risiko netop for en institution som Herlufsholm vil ikke blive glemt.

Og vi gamle herlovianere glemmer heller ikke den udstrakte gæstfrihed, som vi altid mødte i rektorboligen, fra Heis og Mia, den hjertevarme, hvormed vi blev modtaget i hjemmet. For mange af os er Heis' død afslutning på et tidsafsnit i vort eget liv.

Heis gav sit liv for Herlufsholm – den indsats, som han ydede, rakte langt ud over, hvad der med billighed kunne forlanges af ham, og har uden tvivl været medvirkende til, at hans modstandskraft ikke slog til overfor den sidste sygdom.

Alt dette føler vi gamle herlovianere en dyb taknemlighed for. Måske er det lykkedes os fra tid til anden at give udtryk for det overfor Heis, men det skal i hvert fald siges her i dag.

Tak, Heis, for alt, hvad du gav Herlufsholm og os gamle herlovianere.

Jørgen Olaf Friis-Hansen in memoriam

Herlufsholm har mistet en god mand, ligesåvel som vi, hans familie, har mistet et kært menneske, som vi altid vil savne og ære iblandt os. Kommende generationer og Herlufsholm antikvarer vil utvivlsomt vurdere hans gerning for skolen. Det er her blot mit ønske at nedfælde nogle få tanker om hans virke, som nu er slutt.

Heis havde til slags kvalifikationer for sit embede. For det første var han en dygtig skolemand, kompetent i sin undervisning og fornuftig i sin administration. En sådan rektor kan man unde alle skoler. Men vi hævder jo så stolt, at Herlufsholm er en enestående skole; hvis dette er sandt, skyldes det udelukkende den ånd, i hvilken den blev grundlagt af Herluf Trolle og Birgitte Gøye: det er en dansk skole, og det er en kristen skole. I tider hvor begge syn, det nationale og det kristne, var umoderne, stod Heis som forsvarer af, hvad der til syvende og sidst er Herlufsholms eneste

(fortsættes side 31).

Generalfo

Det blev et særdeles hyggeligt møde! Der var kommet 35 medlemmer til stede, jævnt fordelt i alle aldersgrupper, og trangen til at slutre kvalte i meget høj grad trangen til at tale, så selv redaktøren af »Herlovianeren« slap for de ellers traditionelle spydige bemærkninger om det frygtelige mas, medlemmerne lider under, når de skal gennemtyre de ufatteligt talrige numre af bladet.

Men til sagen: Formanden, departementschef Erik Dreyer ('10) bød velkommen og foreslog Niels Faaborg Ottosen ('31) valgt til dirigent. Dette forslag vedtoges under jubel, hvorpå dirigenten lavmælt konstaterede, at generalforsamlingen var lovlig indvarslet. Så gik man over til dagsordenen:

1. Formandens beretning – der her gengives efter manuskriptet:

Følgende medlemmer af Herlovianersamfundet er i løbet af 1959 afgået ved døden:

Læge Asmus Askov ('80) – død marts 1959.

Kontorchef Valdemar Anthon ('95) – død juli 1959.

Grosserer Carl Utzon Buch (I. '95) – død 2. maj 1959.

Grosserer C. Holten Castenschiold ('17) – død maj 1959.

Fuldmægtig Sofus Claussen ('91) – død 30. januar 1959.

Direktør Hagbarth Hedemark (II. '86) – død 4. november 1959.

Lektor, dr. phil. Poul Helms ('02) – død april 1959.

Overretssagfører Jørgen Horstmann ('90) – død juli 1959.

Tandlæge Sven Schaarup ('28) – død 24. december 1959.

Sognepræst Holger Axel Schaumburg-Müller ('05) – død 23. oktober 1959.

Læge Tage Rømeling ('30) dødsdatoen foreligger ikke oplyst.

Hertil kommer 2 dødsfald, indtruffet i 1958, men som ikke blev omtalt på sidste generalforsamling:

Oberstløjtnant Johan Nordentoft ('10) og

Direktør Christian Ditlev Reventlow ('16).

Dette vil altså sige, at 11 af vore kammerater er døde i 1959, hvortil kommer de to dødsfald i 1958, således at vi ialt har mistet 13 medlemmer ved dødsfald.

Udover disse dødsfald vil det være naturligt yderligere at omtale nu, at skolens rektor Olaf Friis-Hansen afgik ved døden den 13. marts 1960. Heis havde for nogle år siden en hjertelidelse, men man fik indtryk af, at han ved at skåne sig selv lidt var kommet over denne lidelse, således at man kunne håbe på, at Heis ville være i stand til at varetage rektorstillingen, til aldersgrænsen meldte sig. I midten af januar i år fik Heis imidlertid en influenza, som han ikke var tilstrækkelig omhyggelig overfor, og som derfor gav nogle tilbagefald. Natten mellem den 20. og 21. februar, som han tilbragte i København

Samlingen

efter at have deltaget i en middag, blev han imidlertid så syg, at Mia klokken 6 om morgenen måtte køre ham tilbage til Herlufsholm, hvorfra han straks blev indlagt på Amtssygehuset i Næstved og lå dér, indtil døden indtraf den 13. marts. Heis havde i 1959 fejret sit 25 års jubilæum som rektor på Herlufsholm og havde i alle henseender ydet en enestående indsats på skolen. Det var derfor et stort tab, denne led ved Heis' død, og dødsfaldet var så meget mere tragisk, som der netop nu med de store ydre forandringer på Herlufsholm og med de ændringer, som den nye skoleordning også medførte for Herlufsholm, var særlig brug for Heis' erfaringer og indsigt. Heis' virke på Herlufsholm vil iøvrigt blive nærmere omtalt i det kommende nummer af »Herlovianeren«, og jeg skal derfor ved denne lejlighed indskrænke mig til de ord, jeg allerede har udtalt, og blot tilføje, at såsnart dødsfaldet blev bekendt for os, sendte Herlovianersamfundet kondolencetelegrammer dels til fru Friis-Hansen, dels til den konstituerede rektor for skolen, lektor Borelli-Møller.

Vi vil mindes de nævnte døde medlemmer af Herlovianersamfundet og rektor Friis-Hansen ved at rejse os.

Jeg går derefter over til at aflægge beretning for det svundne år, der – i lighed med tidligere – omfatter tiden fra sidste generalforsamling den 18. marts 1959.

Hvad angår medlemsantallet, er forholdet følgende:

Vi opgjorde pr. 1. januar 1959 medlemstallet til 866. Hertil er i årets løb kommet 29 indmeldte russer og 10 andre indmeldelser, hvilket skulle bringe tallet op på 905 medlemmer.

Herfra går imidlertid de 13 omtalte medlemmer, der er døde, endvidere 9, der er udmeldt, og 12, der er slettet i 1959 på grund af kontingentrestance. Dette giver ialt et minus på 34, således at medlemstallet pr. 1. januar 1960 opgøres til 871 eller en nettofremskridt på 5. Dette er i betragtning af, at medlemstallet er forøget med 29 russer og 10 andre indmeldte Herlovianere, en ringe nettotilgang og skyldes særlig, at 9 har udmeldt sig, og at 12 er slettet på grund af restance. Det sidste tal er for stort, men bestyrelsen mener stadig at måtte følge lovenes bestemmelser om slettelse af medlemmer på grund af restance, således at opgørelsen af medlemstallet er reel.

Den 7. april 1959 fejrede tirsdagsfrokosterne deres første jubilæum, idet den 25. frokost fandt sted denne dag. Man kan med glæde konstatere, at disse frokoster her på »Grand« den første tirsdag i hver måned kl. 12 har været en succes. Jeg ville – uden at kunne sige det eksakt – mene, at man kan regne med, at gennemsnittet af deltagere ligger på omkring 20, og jeg tror, at de, der har deltaget i frokosterne, vil være enige om, at de er et hyggeligt indslag i hverdagslivet. Jeg vil derfor gerne benytte lejligheden til at opfordre til deltagelse i disse frokoster, også af gamle Herlovianere, der bor udenfor København, men opholder sig i byen den første tirsdag i en måned.

Den 24. marts afholdtes Herlovianersamfundets ordinære generalforsamling på Grand Café i København

Herlovianersamfundet sendte som sædvanlig en repræsentant ned til 7. klasse på Herlufsholm før eksamensterminen for at fortælle dem om Herlovianersamfundets opgaver og betydning samt ønskeligheden af, at de slutter op om samfundet.

I samfundets årsfest – Trollefest og rusmodtagelse – den 14. januar 1960 var der ca. 80 deltagere. Talen for Herluf Trolle og russerne blev holdt af Leif Berg ('19). Repræsentanten for Herlovianersamfundet på Herlufsholm den 14. januar 1960 var medlem af Herlovianersamfundets bestyrelse Tolstrup ('24).

I oktober 1959 udkom kontreadmiral E. Briand de Crèvecoeurs bog »Herluf Trolle – Kongens admiral og Herlufsholm skoles stifter«. Herlovianersamfundet gav et bidrag på 500 kr. til bogens udgivelse, der iøvrigt blev støttet af flere gamle Herlovianere, som der er al grund til at rette en tak til ved denne lejlighed.

Bestyrelsen har – som man måske véd – beskæftiget sig med optagelsen af en grammofonplade af Trollemorgen til afløsning af den gamle plade. Vi havde håbet, at denne grammofonplade allerede havde foreligget, men organist Larsen har meddelt os, at stemmematerialet i år ikke var tilstrækkeligt godt, og at vi derfor må vente lidt med optagelsen.

Bestyrelsen har endvidere overvejet, om ikke Herlovianersamfundet burde markere skolens 400 års jubilæum den 23. maj 1965 ved udsendelse af en publikation, hvorved vi navnlig har haft i tankerne en gengivelse af gamle stik og muligvis også visse fotografier fra nyere tid fra Herlufsholm. Vore overvejelser har imidlertid ikke kunnet tilendebringes, før vi med sikkerhed véd, hvorledes Herlufsholm skole og stiftelse vil markere jubilæet. Det har været noget vanskeligt at få definitivt besked om dette, hvilket hænger sammen med forstanderskiftet på Herlufsholm. Det er vel også sandsynligt, at rektors død vil sinke disse overvejelser noget. Tankerne er imidlertid gået i retning af udsendelsen af en fremstilling af skolens historie.

Der er gået nogle år, siden en medlemsfortegnelse sidst blev offentliggjort. Bestyrelsen har derfor besluttet i 1960 at offentliggøre en ny medlemsliste.

Det er, hvad jeg kan berette om det forløbne år indenfor Herlovianersamfundet. Det har været et stille år, hvor vi desværre ikke kunne få realiseret en tanke om i efteråret at lave en fællesaften, men vi har stadig muligheden for en sådan i tankerne.

På Herlufsholm er der imidlertid i løbet af dette år indtruffet flere begivenheder, som også berører Herlovianersamfundet.

Ved det nye skoleårs begyndelse fejrede rektor Friis-Hansen sit 25 jubilæum og lektorerne Borelli-Møller og Juel Møller deres 40 års jubilæer. Forstanderen afholdt i den anledning en middag på skolen, hvor Herlovianersamfundet repræsenteredes ved sin formand. Der blev fra samfundet overrakt jubilæarerne nogle beskedne gaver.

Allerede i efteråret 1959 blev det officielt meddelt, at forstanderen, greve Ernst Moltke, der fylder 75 år i

(fortsættes næste side).

1960, ville gå af som forstander pr. 1. februar 1960 og ville blive efterfulgt af Herlovianeren, baron Axel Reedtz-Thott ('39). Ved det første bestyrelsesmøde efter den officielle meddelelse sendte den samlede bestyrelse Reedtz-Thott en hilsen og modtog som svar herpå et brev, hvori den nye forstander udtaler følgende: »Jeg beder bestyrelsen være overbevist om, at jeg skal gøre mit bedste for, at den skole, som vi alle elsker så højt, må trives og bestå til gavn for kommende slægter og for vort land«, og endvidere siger: »Jeg glæder mig til et godt og intimt samarbejde med Dem i fortsættelse af de gode traditioner, der også på dette område er skabt i fortiden«. I »Herlovianeren«, nr. 4, december 1959, har jeg haft lejlighed til som formand for Herlovianersamfundet at bringe den afgående forstander en hyldelse og tak for hans forstandertid.

Endvidere fik jeg lejlighed til at takke den afgående forstander ved den middag, som stiftelsen afholdt den 30. januar 1960, i anledning af forstanderskiftet, og hvor jeg på samfundets vegne overrakte den afgående forstander en kunstgenstand i glas fra Holmegaards Glasværk, i hvilken var indslæbet et perspektiv fra Raadmandshaven over åen og Nyhaven op mod forstanderboligen. Greve Moltke har senere bragt samfundet »min hjerteligste tak for den smukke og særprægede gave, som blev mig overrakt af formanden ved festen på Herlufsholm den 30. januar. Den har været og er mig til megen glæde og vil i fremtiden være mig et kært og påskønnet minde om min forstanderperiode på Herlufsholm.« Greve Moltke sluttede sit brev med en hjertelig hilsen til alle – kendte og ukendte – kammerater.

Der vil iøvrigt i det kommende nummer af »Herlovianeren« komme en hilsen til den nye forstander fra Herlovianersamfundet gennem formanden.

Den 18. marts blev rektor Friis-Hansen begravet fra Herlufsholm kirke. Samfundet var ved den lejlighed repræsenteret af formanden, næstformanden og Knud Lindberg. Formanden fik adgang til i kirken at give udtryk for gamle Herlovianeres sorg over Heis' død og for vor taknemmelighed for, hvad Heis i sin 25 års rektortid har gjort for Herlufsholm og gamle Herlovianere. Rektor blev begravet på Herlufsholm kirkegård, og hele vejen fra kirken til graven var på foranledning af den nye forstander dækket i hele sin bredde af gran.

Som de fleste af de tilstedeværende velsagtens vil vide, foregår der overvejelser om at iværksætte en støtteaktion blandt gamle Herlovianere, forældre til dipole og andre venner af Herlufsholm til benefice for stiftelsen. Herlovianersamfundet som sådant er ikke impliceret i disse overvejelser, der foreløbig ledes af en lille selvbestaltet komité. Overvejelserne er trukket noget i langdrag på grund af forstanderskiftet, men jeg regner med, at Herlovianersamfundets medlemmer i løbet af det år, vi nu befinder os i, vil høre nærmere om denne støtteaktion og vil få opfordring til at deltage i den.

Hermed er jeg færdig med denne min årsberetning.

Formandens beretning blev godkendt uden kommentarer.

2. Kassereren aflægger regnskab.

Kassereren, advokat Jørgen Damgaard ('34) gennemgik legatregnskaberne og samfundets regnskab, som var optrykt i »Herlovianeren« nr. 1 i år. Damgaard konstaterede blandt andet, at samfundets overskud for 1959 var en del mindre end overskuddet i 1958 – det skyldtes for langt størstedelens vedkommende, at der var kommet flere numre af medlemsbladet i løbet af sidste år.

Dirigenten konstaterede, at regnskaberne var forsynet med revisionspåtegninger.

Viggo Loft ('03) ville ikke kritisere kassererens regnskaber, men blot henstille, at der indførtes en lidt mere overskuelig anbringelse af posterne – i hvert fald for det legats vedkommende, som overretssagfører Loft selv bestyrer.

Damgaard svarede, at dette spørgsmål tidligere er drøftet. Skemaet, som regnskaberne er opstillet efter, blev indført af sparsommelighedshensyn, men han ville overveje at finde en måde til at gøre skemaet lidt tydeligere.

Torben Schur var skuffet over at se, at samfundets regnskab udviste et overskud. Det måtte være et tegn på, at man festede for lidt. Samfundets indtægter burde, mente han, bruges til aktiviteter.

Formanden svarede, at dette spørgsmål har været drøftet tidligere. Det er jo imidlertid kun en ringe del af samfundets medlemmer, erklærede Dreyer, der har lejlighed til at deltage i festerne, så det var et spørgsmål, hvor stor en del af kontingentindkomsten man burde feste for. Overskuddet i år var kun på cirka 1700 kroner, så det var jo også begrænset, hvor meget man kunne have festet for den sum – i særdeleshed, da man jo gerne ville have et vist overskud på regnskabet.

Kassereren sagde i tilknytning hertil, at blot eet yderligere nummer af »Herlovianeren« ville have slugt hele overskuddet.

J. D. Scheel ('36) mente, at samfundet burde give afkald på det årlige tilskud på 600 kroner fra Herlufsholm.

Formanden svarede, at også dette spørgsmål var »en gammel trav«.

Viggo Forchhammer ('95) ytrede sig som tilhænger af, at »den gamle trav« blev rørt endnu en gang.

Kassereren svarede, at de 600 kroner kun var en meget ringe post på Herlufsholms årsregnskab – og han var tilbøjelig til at mene, at det kunne virke fornærmende, om samfundet afslog at modtage denne gave.

Viggo Loft oplyste, at det var skolens daværende forstander C. C. Hall, der i sin tid havde indført, at stiftelsen ydede et tilskud til Herlovianersamfundet som et udtryk for, hvor gerne man så et godt forhold til Herlovianersamfundet. En gave, der var givet i den ånd, burde man ikke undslå sig for at modtage.

Dirigenten efterlyste yderligere kommentarer til regnskaberne, men da sådanne ikke fremkom, blev regnskaberne godkendt af forsamlingen.

3. Fastsættelse af medlemskontingentets størrelse for kalenderåret 1961, jfr. lovenes § 4, stk. 2.

Formanden oplyste, at kontingentet på sidste generalforsamling blev vedtaget til 15 kroner for de ældre og 6 kroner for de yngre. Bestyrelsen ville imidlertid

for 1961 foreslå, at kontingentet blev forhøjet til 7 kroner årlig for de otte yngste årgange og 17 kroner for resten. Forhøjelsen, de henholdsvis 1 og 2 kroner, ville man hensætte til et særligt fond, som skulle bruges til at markere stiftelsens 400 års jubilæum i 1965.

Ingen bad om ordet i denne forbindelse – hvorpå bestyrelsens forslag om at opkræve medlemskontingentet med 7 kroner for de otte yngste årgange og 17 kroner for resten, blev vedtaget for kalenderåret 1961.

4. Valg af formand.

Dirigenten meddelte, at departementschef Erik Dreyer var villig til at modtage genvalg for den i lovene fastsatte 2 års periode.

Med virkeligt varmt bifald genvalgtes formanden eenstemmigt – og med dette bifald tilkendegav medlemmerne deres store taknemmelighed for Dreyers fremragende indsats som samfundets formand i en virkelig betydningsfuld periode.

5. Valg til bestyrelsen.

Dirigenten meddelte, at næstformanden, grosserer Knud Gottlieb ('20), kassereren, advokat Jørgen Damgaard, og professor Fl. Tolstrup ('24) var på valg, men at de alle var villige til at modtage genvalg. – Ligeledes under stærkt og varmt bifald genvalgtes disse tre bestyrelsesmedlemmer for en periode på 2 år.

6. Valg af øvrige embedsmænd.

Formanden oplyste, at det drejede sig om de to bestyrelsessuppleanter Sv. Munkeboe ('31) og Kj. Nikolaisen ('40), revisoren, Børge Dan ('16), revisorsuppleanten, N. Faaborg Ottosen, decisoren, højesteretspræsident Otto Kaarsberg ('12) (hvilken anden dansk forening kan mon smykke sig med at have en excellence som decisor?) samt decisorsuppleanten, direktør Leif Berg ('19). Alle var villige til at modtage genvalg – og alle blev genvalgt med akklamation.

7. Eventuelt.

Torben Klein (R' 35) mente, at nu, da bestyrelsen var genvalgt, kunne man godt takke dem alle for deres gode indsats – men han ville dog gerne dryppe en smule malurt i hyldestbægeret. De menige medlemmer kunne jo ikke rigtigt følge med i, hvad bestyrelsen foretog sig – specielt ikke i dens bestræbelser for at drive annonceakkvisition. Bestræbelserne var ham bekendt indskrænket til en kort, bevæget stund efter sidste generalforsamling, hvor han var blevet tvunget til at tegne en annonce i »Herlovianeren« – men siden da havde han intet hørt til en opkrævning af betalingen og intet set til annoncen i bladet. Måske skyldtes det, erklærede han, at der inden for samfundet fandtes kræfter, der selv ville have monopol på at lade deres firmaer og varer figurere i bladets annoncespalter, og som selv ville høste al den fordel, der utvivlsomt flød heraf. Men fandtes der virkelig sådanne kræfter, ville han gerne have dem frem i lyset her og nu!

Knud Lindberg (IV '23) (medlem af bestyrelsen og annoncechef for »Herlovianeren«) svarede, at han ofte havde konstateret, at man i samfundet manglede »løbende plebs uden for snorene« til at varetage for eksempel den slags opgaver. Var det ikke en idé, at Klein selv sørgede for, at tilbudene om annoncer blev effek-

tueret. Han var i hvert fald velkommen på Lindbergs kontor den dag i morgen og skulle – særlig efter den her fremførte kritik, få en meget varm modtagelse!

Klein mente, at Lindbergs bemærkninger mindede om en episode under en kendt banks delegeretmøde, hvor bankens formand henvendte sig til de øvrige tilstedeværende med ordene: »De, der ikke er enige med mig, må stille deres mandat til rådighed!«

Lindberg fremhævede igen, at de annoncekunder, der havde givet tilsagn om at ville tegne sig, selv kunne komme med eller indsende deres annoncer.

For ikke at bryde med traditionerne stillede en sværm af medlemmer samtidigt spørgsmålet: Hvad er en decisor?

Formanden svarede ved at henvise til, hvad han havde sagt om dette emne ved samtlige tidligere generalforsamlinger.

Da ikke flere bad om ordet, erklærede dirigenten generalforsamlingen afsluttet.

Formanden takkede dirigenten for den elegante måde, hvorpå han havde løst sit vanskelige hverv – hvorefter man gik over til den bebudede »tvangfri fællesaften for deltagerne«. Denne bestod i et par stykker smørrebrød, hvortil samfundet lod udskænke en snaps.

Efter et par timers forløb sluttede den muntre sammenkomst.

Sorø Akademi...

(fortsat fra side 11).

Skolen er nu en statsskole, men en statsskole med lokaler i bygninger, der vederlagsfrit er stillet til dens rådighed, og den modtager store årlige tilskud fra stiftelsen. I kraft af dette tror jeg, at statsmyndighederne vil yde det, der er fornødent til, at de specielle institutioner ved skolen fortsat har mulighed for at bestå. Staten har i tidens løb haft store fordele af stiftelsen Sorø Akademi, og den kan nu gennem skolen bidrage til, at alt det, der i almindelighed forstås ved Sorø Akademi, bliver bevaret som noget værdifuldt og smukt.

Arne Østergaard.

Friis-Hansen in memoriam...

(fortsat fra side 28).

fuldgyldige traditioner. Han kæmpede uden floskler og fraser for Danmark og for Gud i og med sin gerning på Herlufsholm, og det var hans store lykke, i den tid, jeg kendte ham, at samarbejde med en forstander, som delte hans tanker og hans syn.

Heis var også rent menneskeligt en god mand. Hans ærlighed og redebonhed var uomtvistelige. Hans varme og kærlighed, som til tider kunne være svære at se i det daglige på skolen, men som vi kendte så godt, besjælede ham i alle afgørelser og alle handlinger. Han holdt af, og kendte med en barsk ømhed hver eneste discipel. Det var disciplenes velfærd, han frem for alt havde på sinde, uden princip-tagen, men med en intuitiv forståelse af hver enkelt og hans problemer. Det var denne indstilling, som gjorde, at han var mere end en dygtig skolemand. Heis var i femogtyve år Herlufsholm en menneskelig rektor.

Henrik Rosenmeier ('50)

Herlufsholms nye rektor

I 1934 gjorde Herlufsholm et værdifuldt bytte blandt Horsens statsskoles lærerbestand: adjunkt Friis-Hansen blev dengang rektor på Herlufsholm, og vikar, cand. mag. Poul Kierkegaard blev timelærer. I 1936 blev Kierkegaard adjunkt og i 1950 lektor på skolen, men i 1952 forlod han den for at blive rektor for Svendborg statsgymnasium. Efter Friis-Hansens død vender Poul Kierkegaard nu tilbage til Herlufsholm – som rektor.

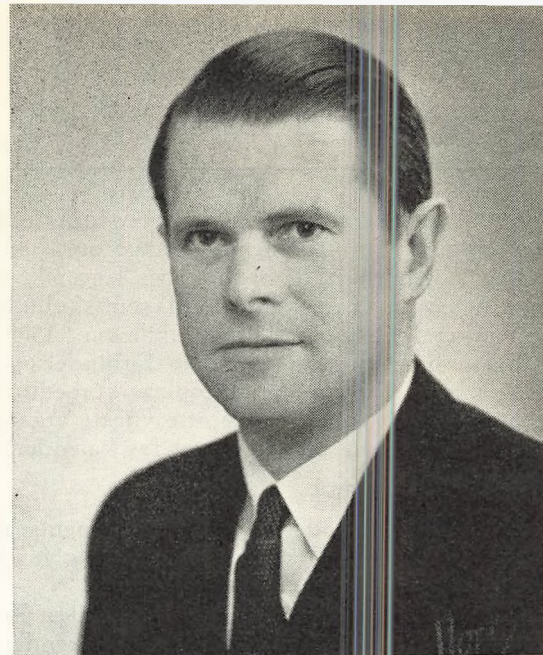
Det er med andre ord en mand, der både indgående kender Herlufsholm og samtidig kender en rektorstillings problemer, skolen nu får som leder – tilmed er det en fremragende pædagog og et virkelig tiltalende menneske med lune, sund sans og en moderne, praktisk indstilling. Så valget kunne næppe være truffet bedre – og fra gamle herlovianere vil der da også lyde et hjerteligt velkommen og et lettelsens suk.

Det sidste, fordi det netop nu er så indlysende vigtigt, at skolen får en god rektor, en, som kan lede den sikkert igennem en tid, der vel både pædagogisk og økonomisk bliver en vanskelig overgangsperiode – og som kan gøre det med den smidige kløgt, der skal til for at tilpasse Herlufsholms egenart til fremtidens krav.

Det ville være svært at finde en, man tryggere kan nære de forventninger til end Poul Kierkegaard, så der er god grund til at sige ham tak, fordi han ville forlade det smukke Sydfyn, hvor han befandt sig så godt, for at overtage den ingeniørlunde nemme stilling, han snart går ind til.

Allerede før sin tiltræden har rektor Kierkegaard fået mange beviser på, hvor glade gamle herlovianere er for hans udnævelse, og mange flere vil følge, når vi får lejlighed til at gense ham på de gammelkendte steder.

En tilsvarende sympati vil strømme den nye rektorfrue imøde – Herlufsholms engang så højt elskede sygeplejerske, som i 1939 forlod sit »Sus« for at blive gift med daværende adjunkt Kierkegaard. Det er vel det eneste sorte punkt i erindringen om ham, at han dengang berøvede os dipler hendes mageløse røgt og pleje for selv at få monopol på den. Men den gerning bør alligevel tilgives ham: Nu er det rart at vide, at Herlufsholms rektorfrue allerede fra sin første dag som Mia i den gule bygning kender skolen ud og ind,

Poul Kierkegaard, f.: 11. september 1908 — Herlufsholm skoles rektor fra 1. august 1960.

holder af diplene og forstår deres problemer – og vil være i stand til at yde sin mand den allerbedste og mest sagkyndige støtte.

Til både Heis og Mia skal der fra gamle herlovianere lyde et varmt velkommen tilbage på skolen.

I anledning af sin udnævnelse udtaler rektor Poul Kierkegaard følgende til »Herlovianeren«:

Det er 8 år siden jeg forlod Herlufsholm, og der skulle således ikke på skolen være disciple tilbage fra min tid, selv ikke, hvis man har parkeret et år undervejs. Hvad bygningerne angår, er der i de senere år sket store forandringer og udbygninger, men al det væsentlige kender jeg en del til.

Det skulle på mange måder være en fordel at have været på Herlufsholm før, så at man er fortrolig med de særlige traditioner. Arbejdet med de nuværende disciple bliver selvsagt hovedsagen, men samtidig glæder jeg mig til at gense gamle dipler. Det er indlysende, at en kostskoles elever bliver knyttet til deres skole på en ganske anden måde end eleverne ved en dagskole til deres skole.

Jeg tror, at de 8 år, jeg har været borte fra Herlufsholm, har bevirket, at jeg nu i særlig høj grad forstår de gamle diples forhold til deres skole. Det har været mig en stor glæde at få talrige hilsener og breve fra gamle Herlovianere – lige fra skolens tidligere forstander til dipler fra 1950'erne. *Poul Kierkegaard.*

FYNBOERNE BLEV SNYDT

(OBS.: overskriften her har intet med ovenstående at gøre!)

Ja, så skulle vi jo også have lidt at vide om den fynske trollefest – men ak, det var den rene ynke i år. Der var ellers lagt op til en storstilet fest hos amtmand Friis Jespersen i Svendborg, og endnu da dagen gryede, anede ingen noget ondt. I amtmandsgården lå dyreryggen i mælk, fruene arrangerede blomster, værten lavede bordplan, og rundt om på øen lagde 26 herlovianere – eller formentlig rettere sagt deres fruer – panserskjorten, den hvide vest og de sorte sokker frem på sengen.

Og så kom snestormen! De fjernestboende meldte

fra, de nærmestboende kom med bekymrede forespørgsler, amtmanden modtog dystre rapporter fra sin amtsvejinspektør, og undertegnede måtte med tungt hjerte skrive »Trafiksammenbrud« tværs over Fyens Stiftstidendes forside.

Men nu skal man jo ikke tro alt, hvad aviserne skriver, så endnu ud på eftermiddagen blafrede et svagt håb. Som rådgivende konsulent hjalp jeg Friis Jespersen med at tælle på knapperne. I fællig fandt vi ud af, efterhånden som uvejret tog til, at deltagerne med lidt held og håndkraft muligvis kunne komme til Svendborg, men at de i hvert fald under ingen omstændigheder kunne komme derfra igen ud på natten – og så

(fortsættes næste side, anden spalte).

Lidt om annoncer

Vi er vel alle mere eller mindre delagtige i denne verdens stadig stigende papirforbrug.

Avisernes omfang, fagtidsskrifternes antal og foreningernes medlemsblade gør det efterhånden til noget af en belastning at arbejde sig igennem alt det læsestof, som man overvældes med for at holde sig a jour på de forskellige områder, hvor ens virke og interesse ligger.

De fleste kender sikkert til den hastigt voksende bunke af fagtidsskrifter m.v., der ligger hen »til senere gennemlæsning« for så en skønne dag at blive afleveret uberørt til en papirsamler.

I hele denne papiromsætning deltager også »Herlovianeren«, men som sædvanlig med et særpræg.

Herlovianerens andel i den samlede verdensproduktion af papir kan næppe siges at være betydningsfuld. Til gengæld tror jeg, at den atter indtager en særstilling ved den interesse med hvilken den modtages i læserkredsen. Jeg tror ikke, der findes mange publikationer, der studeres med en sådan intensitet som netop »Herlovianeren«.

Den gennemlæses fra forsidens øverste venstre hjørne til bagsidens nederste højre.

Herunder bliver også annoncestoffet læst og efterlader sig et uudsletteligt indtryk, der utvivlsomt på et eller andet tidspunkt vil kunne manifestere sig på en for annoncøren gunstig måde.

Det er således forunderligt at se, at der, trods for-annævnte, ikke er større bevægelse i Herlovianerens annonceudvikling.

Som en flittig læser af Herlovianeren gives der her ved udtryk for, at der også over annoncestoffet må komme noget mere liv.

Den økonomiske side af sagen bør vel ikke overses. Uanset den direkte eller indirekte interesse i at annoncere, bør dog bevidstheden om at støtte så god en sag være rigelig vederlag for den beskedne annoncepris.

N. N.

Fynboerne... (fortsat fra forrige side).

aflyste vi. For første gang, siden vi i 1944 genoplivede de fynske trollefester, drillede vejrguderne os.

Det var synd for dyreryggen, og det var synd for os 26. Men heldigvis var rødvinen ikke trukket op endnu, så den glæder vi os til at møde den 14. januar 1961, når vi igen kalder til trollefest hos den sydfynske amtmand.

A. Grum-Schwensen ('36).

Flamingo Foam A/S

Isolering

Sommerfeldt ('38)

Brdr. Schur A/S

H E S T E M Ø L L E S T R Æ D E 6

K

DEL FOL

RAMLÖSA

M I N E R A L V A N D

TORBEN V. KLEIN (R' 35)

Intern transportmateriale

Lager- og fabriksrationalisering

HOLBERGSGADE 26, K. - BY. 5058

Dansk Stoker & Varmekedel Komp. A/S

Landgreven 4 . København K . Minerva 270

GØYE-VÅBENET

af Sven Tito Achen (40)

Helt modsat trolden er *muslingeskallen*, oftest kaldt *ibsskallen*, som tidligere nævnt en af de aleralmindeligste figurer i heraldikken. F. eks. i England er den en dominerende figur i ca. 4% af alle våbener, d.v.s. sandsynligvis i mindst 2000, måske adskilligt flere. I J. B. Rietstaps *Armorial Général*, 1884–87, der indeholder ca. 105.000 våbener, især nederlandske, franske og tyske, er *muslingeskallen* den vigtigste figur eller en af de vigtigste i ca. 2200 våbener. Som et eksempel på heraldikkens variationsmuligheder kan det nævnes, at foruden *Gøye-våbenet* (der er medtaget), er der kun ét af disse ca. 2200 våbener, som indeholder tre *muslingeskaller* arrangeret på samme måde som *Gøyes*, nemlig en tysk familie *Neydeck*, hvis skaller imidlertid er røde i hvidt felt.

I Danmark findes der *muslingeskaller* i våbener tilhørende 25–30 adelige eller borgerlige familier, således *Gøye*, *Baden*, *Jernskæg*, *Rotfeld*, *Petersdorff*, *Rosencrone*, *Munk*, *Steen*, *Råsløf*, *Bagge*, *Koll*, *Kierulff*, *Lütken*, *Fox-Maule*, *Tüchsen*, *Grove*, *Simonsen*, *Petersen*, *Wahl*, *de Coninck*, *Michelet*, m. fl. Danmarks ældste kendte borgerlige våben, *Truid Romildsens* fra 1277, indeholder *muslingeskaller*.

Der er *muslingeskaller* i flere danske herreds- og kommunevåbener, og endelig er *muslingeskallen* meget almindelig i den gejstlige heraldik; herom senere.

Slægten Gøye

Det ældste bevarede eksempel i Danmark på et våben med tre *muslingeskaller* anbragt skråt i skjoldet på den velkendte måde (figur 1) er fra 1264, og sidder i et segl for drosten *Matheus de Floretorp* (nu *Flårup*; på det sydlige Lolland), som faldt i Estland 1268. På grund af dette våben anses han for en *Gøye*, selv om man ikke kan påvise forbindelse mellem ham og *Mogens Gøye til Krenkerup* (også på Lolland), der levede i 1300-tallets anden halvdel, førte nøjagtigt samme våben, og er den første autentiske *Gøye*. Han var *Birgittes* farfars farfars far.

Mogens Gøyes søn var ridderen *Axel Mogensen Gøye*, død før 1411, og hans søn igen var Ridder *Mogens Axelsen Gøye*, der nævnes 1411 og 1450.

Mogens Axelsen Gøyes søn, *Birgittes* farfar, var Rigmarsk *Eskil Gøye*, død 1506, og hans søn, *Birgittes*

1. Drosten *Matheus de Floretorps* segl, under et dokument i arkivet i Lübeck dateret 16. august 1264. Efter *Henry Petersen*: »Danske adelige Sigiller fra det 13. og 14. Arhundrede«, 1897. Det er ikke kun på grund af våbenet, at *Matheus* anses for en *Gøye*, også slægtsgårdens beliggenhed tyder på det. *Gøyerne*s to stambesiddelser i 1300-tallet og senere, *Kjelstrup* og *Kjærstrup*, lå ganske tæt ved *Floretorp* (*Flårup*).

far, var Righovmester *Mogens Eskilsen Gøye*, stadigvæk til *Krenkerup* (m.m.), som døde 1544.

Birgitte Gøye er født omkring 1511, og døde 1574. Familien *Gøye* uddøde 1698 med *Birgittes* farbroders sønnesøns sønnesøn, Geheimeråd *Marcus Gøye*, hvis kiste står under det pompøse monument i *Herlufsholm Kirke*.

Slægtsnavnet er benyttet allerede fra 1300-tallet. Det blev stavet forskelligt (*Gøye*, *Goye*, *Gøyde*, *Giøde*, *Gjøe*, *Giøe*, *Giø*, *Gyø*, *Gye*, *Gøy*, *Gø*), men det synes sikkert, at det bør udtales med to stavelser. Navnets betydning er uklar, men det har i hvert fald ikke noget at gøre med *en gøg*.

Ifølge Danmarks gamle Personnavne Tilnavne I, 1949–53, har det sandsynligvis forbindelse med *goje*, der betyder »nymånen i februar«; februar hed i gammel tid *goje-måned* eller simpelt hen *goj*.

En af heraldikkens mest fængslende aspekter er de enkelte våbenmærkers oprindelse: Hvad var det, der tilskyndede folk til at dekorere deres (h)dtil udekorede) skjolde med netop de og de figurer? I dette tilfælde: Hvorfor tog den første våbenføre *Gøye* tre *muslingeskaller* som sit mærke, anbragt på skrå i skjoldet?

Herom vides der desværre intet. Om et stort antal af de *muslingeskaller*, der figurerer i andre våbener ved man imidlertid, at de har en forbindelse med helgenen *St. Jakob*, og man tør derfor måske også for *Gøye-våbenets* vedkommende tro på en sådan sammenhæng. I alle fald er *ibsskallens* historie værd at fortælle.

St. Jakob og hans Skal

»*ibsskallen*« siger vi, og vi ved alle, hvad der menes: pilgrimmenes kendetegn, *muslingeskallen*, opkaldt efter *Sankt Ib* eller *Sankt Jakob*^{*)}, d.v.s. *Jakob den Ældre*, *Zebedæus'* søn, en af *Jesu*s tolv apostle, og den første af disse som led martyrdøden, vistnok år 44, henrettet af *Herodes Agrippa I.* – Men hvorfor er *St. Jakobs* attribut en *muslingeskal*?

Den gængse forklaring er, at *muslingeskallen* associeredes med ham på grund af hans »mange og lange sørejser«. Uanset at disse kun kendes i legenden, forekom dette mig allerede i skolen en sær udlægning. Ser man *muslinger* på en sørejse? Kunne man ikke have fundet et rimeligere attribut for en sejrende helgen?

En anden forklaring går ud på, at middelalderens pilgrimme brugte en stor *muslingeskal* som kombineret tallerken, drikkekrus og tiggerskål. En *muslingeskal* blev på denne måde efterhånden kendetegnet for en pilgrim, og da *St. Ib* – ligeledes efterhånden – blev anset for pilgrimmenes skytshelgen, blev pilgrimmenes skal til *Ibs* skal, hans specielle attribut. Denne meget plausible forklaring holder imidlertid næppe stik;

^{*)} På dansk *jakobsmusling* eller *ibsskal* (dette ord tidligst fra 1400-tallet). Tysk: *Jacobsmuschel*. Fransk: *coquille* (de) *Saint Jacques*. Engelsk: *St. James' shell*.

der er intet, der tyder på, at pilgrimmene har brugt deres skal til noget praktisk; det fremgår ikke af en eneste af de tusinder af samtidige fremstillinger som findes (se f. eks. figur 4); måske har den været for hel- lig. Pilgrimmene brugte skallen som et emblem, et kendemærke fæstet til stav, taske, kappe eller hat.

ibsskallens forklaring er en helt tredje:

Pilgrimsrejser

I den tidlige middelalder udtænkte irske gejstlige et system med bestemte bodsøvelser eller bodsgerninger for bestemte synder, et system som i de følgende århundreder bredte sig til resten af Europa.

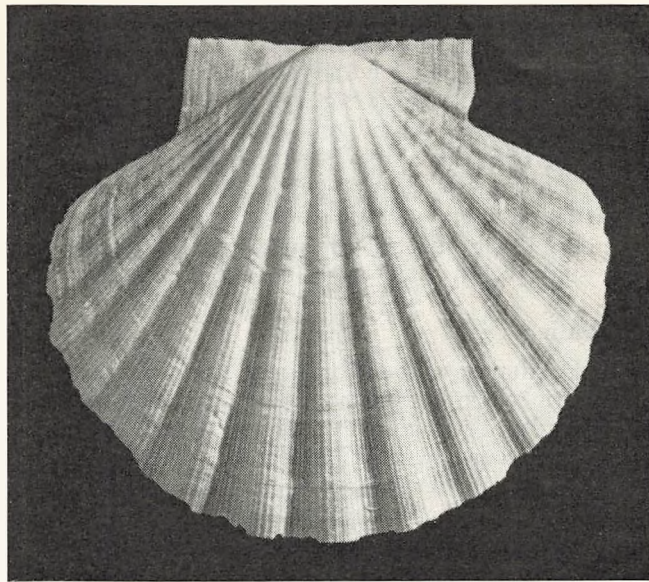
Boden var i førstningen normalt en fasteperiode, men i 800-tallet begyndte Kirken også at idømme *eksil* (i nærmere fastsatte tidsrum), og sådanne eksil-straffe tog i reglen form af et påbud om at besøge et helligt sted til fods (en Ladby-tur).

Fra omkring 1200 begyndte Kirken tillige at lokke med *aflad* for dem, der besøgte valfartsstederne, hvilket øgede antallet af pilgrimme. Pilgrimsrejserne var efterhånden blevet nærmest populære; i virkeligheden var de ofte datidens form for turistrejser.

Uanset om det kirkelige formål med valfarten var bod eller aflad, er det klart at Kirken måtte søge at kontrollere, om den hjemvendende pilgrim faktisk havde besøgt målet for sin rejse. Det var normalt, at klo-

2. Ligsten fra ca. 1300 i Tyrsted Kirke, Vejle Amt, over »Petrus dictus Kællær«, der er fremstillet som pilgrim, med stav, palmekvist, og taske med en ibsskal på. Efter »Danske Gravstene fra Middelalderen«, 1889, af J. B. Löffler, iflg. hvem stenen »sikkert er det eneste gravminde over en pilgrim vort land nu ejers«. Tidligere har der været flere. En nu forsvundet gravsten over en pilgrim, Jonas Famulus, fra samme tid og i samme udstyr, tegnet af Søren Abildgård o. 1760, er f. eks. gengivet i Löfflers »Gravmonumenter i Sorø Kirke«, 1888. At domme efter de bevarede fremstillinger var det til ind i 1400-tallet det almindeligste at bære ibsskallen på pilgrimstasken; efter den tid gik man over til i reglen at anbringe ibsskallen på den opkrammede rejsehæt (se figur 4).

3. »Ibsskal« er ikke en zoologisk betegnelse. Der findes næsten 300 forskellige hjerte- eller kammuslinger, hvoraf en stor del kan være lige gode »ibsskaller«. Den dominerende og måske den smukkeste af de kammuslinger, som fiskes i havet ved Compostela og sælges dér, *Pecten maximus* (tidligere: *Ostrea maxima*), kan dog måske gøre krav på at kaldes ibsskallen par excellence. Den findes ikke andre steder på den europæiske Atlanterhavskyst end ved Compostela. En mindre og ikke helt så symmetrisk musling, *Chlamys opercularis*, er i nyere tid blevet erklæret for Compostelas officielle ibsskal. »*Ostrea Jacobæa*« er en næsten-dobbeltgænger til *Pecten maximus*, men lever kun i Middelhavet. Billedet viser skallen af *Pecten maximus*, største bredde 135 mm. Zoologisk Museum.

stre udstedte »valfartskvitteringer«, som pilgrimmen kunne fremvise ved sin tilbagekomst, men fra omkring 1100 begyndte man på valfartsstederne at give (eller sælge) pilgrimmene mere anskuelige beviser for deres besøg. Fra Jerusalem kunne pilgrimmene hjembringe en *palmekvist*, og andre pilgrimscentre fremstillede f. eks. små metalfigurer af Jomfru Maria eller helgener. Uden sammenligning den mest populære og berømte af disse valfartsbeviser eller pilgrimssouvenirs var imidlertid den muslingeskal, som kunne erhverves af de valfartende til det spanske kloster *Santiago de Compostela*.

Santiago de Compostela

Sankt Jakob er Spaniens nationalhelgen. Ifølge legenden drog han efter korsfæstelsen til Spanien for at kristne landet, men vendte tilbage til Jerusalem med uforrettet sag. Efter hans henrettelse år 44 førte hans disciple hans jordiske rester til Spanien, hvor de blev begravet efter forskellige eventyr og undere.

Hvor graven var, gik i glemmebogen, indtil det i 800-tallet åbenbares for en eremit, der fortalte det til Biskoppen af Iria. Det viste sig at være i bispens stift, i den lille by *Compostela* i det nordvestlige hjørne af Spanien. Kongen af Asturien byggede en kirke på stedet, der fremtidigt kaldtes *Santiago de Compostela*.

Ved siden af St. Peter og Paulus var St. Jakob den eneste prominente skikkelse fra det Ny Testamente, der var begravet i Europa. De første pilgrimme til den hellige mands grav begyndte derfor snart at indfinde sig, og inden længe kom der mange. I 1434 var der eksempelvis alene fra England 2310 personer, der valfartede til *Compostela* som bod eller aflad. Til dette tal må lægges »frivillige« pilgrimme, f. eks. syge der

søgte helbredelse, og alle dem der gjorde forretning på valfarterne eller havde fordel af dem på anden måde. Der var f. eks. købmænd som håbede at undgå at betale told ved at udgive sig for pilgrimme, og i 1435 afslørede spanske myndigheder, at en vis Greve af Lille Ægypten, der udgav sig for leder af et pilgrimstog til Compostela, i virkeligheden var en sigøjnerhøvding, der ville smugle sin stamme ind i Spanien.

Endnu i dag skal Compostela være Kristenhedens mest søgte valfartssted efter Jerusalem og Rom.

Ibsskallen

Atlantehavets dybe fjorde på Spaniens nordvestkyst er rige på store, velmagende kammuslinger, hvoraf mængder – i dag såvel som for tusind år siden – spises i det nærliggende Compostela. Muslingerne sælges bl. a. fra boder uden for katedralen, hvor ingen pilgrim vil have kunnet undgå at se dem ligge i deres store smukke skaller, og hvor de fleste sikkert også har smagt dem.

Skallerne blev åbenbart taget med, når pilgrimmene drog tilbage, for fra 1106 har man en beretning fra

4. St. Jakob i pilgrimsudstyr, med stav, taske, drikkekrus, og ibsskal i sin rejsehat. Udsåret træfigur til venstre for altertavlen i Herlufsholm Kirke, fra ca. 1500. Fot. Nationalmuseet. Et andet smukt eksempel på en St. Jakob med ibsskal kan ses på Apostelgården i Riddergade i Næstved. I øvrigt er der ibsskal-prydede St. Jakobsfigurer i hveranden dansk købstadskirke. Der er bevaret flere gravjundne ibsskaller med små huller i, til fastgøring på dragten, se f. eks. Nationalmuseets Middelalder-afdeling Rum 31 Montre 4.

5. Et vandringssymbols vandring: Ibsskallen som symbol på opdagelsesrejser og turistrejser. Til venstre Sven Hedins våben, fastsat ved hans adling i 1902 (efter A. Berghman: Exlibris, 1957). Til højre firmamærke for rejsebureauet Thos. Cook & Son.

Italien, om en syg der blev helbredet ved at røre en skal, som en hjemvendt pilgrim havde haft med fra Compostela. Klosteret indså snart muslingeskallens muligheder, og vistnok som den første søgte Biskop Diego Gelmirez (1100–40) at monopolisere muslingehandelen og gøre ibsskallen til klosterets »valfartskvittering«. En slags pilgrimsvejledning fra Compostela, *Liber Sancti Jacobi*, fra ca. 1130, der kendes i mange kopier, bekendtgjorde at muslingeskaller »som kan gøres fast på pilgrimmens dragt, er til salg i klostergården nord for katedralen«.

Den ældste bevarede billedlige fremstilling af en pilgrim med ibsskal er en statue på katedralen i Autun i Bourgogne fra ca. 1135. I Danmark er den ældste bevarede fra ca. 1300 (se figur 2). Fra slutningen af 1100-tallet har man statuer af St. Jakob kendetegnet ved skallen; det ældste bevarede eksempel i Skandinavien er vistnok seglet for St. Jakobsgildet i Visby fra ca. 1350. Senere eksempler er uhyre almindelige, i skulptur, kirkemaleri, segl, m.m. (se figur 4). I øvrigt kan det ofte være svært at afgøre, om det er en pilgrim eller St. Jakob selv, man har for sig.

Ibsskallens Succes

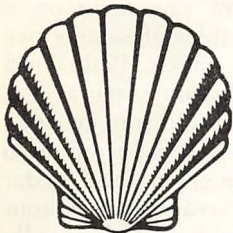
Ibsskallen blev en uhyre succes. Man mener, at det i høj grad var dens skyld, at Compostela blev et så stærkt besøgt valfartssted. Det mente man i alle fald i Rom, hvorfra man – uden resultat – søgte at få Compostelas brug af ibsskallen forbudt; og det mente man også adskillige andre valfartssteder, som nu begyndte at lokke med muslingeskaller også til deres pilgrimme. Lokalteter uden naturlig tilgang af de rigtige muslinger klarede sig med støbte bly-muslinger, hvoraf mange er bevarede, f. eks. fra Mont St. Michel på Normandiets kyst.

Det varede heller ikke længe, før pilgrimme på vej til Compostela (eller et andet valfartssted) satte en muslingeskal i hatten hjemmefra, for at vise i hvilket ærinde de færdedes. Ibsskallen blev snart alle valfartendes kendemærke og beskyttelsestegn, både på ud- og hjemturen. Hvad der utvivlsomt har medvirket til denne popularisering af ibsskallen, var de St. Jakobs-

broderskaber, der oprettedes af tidligere pilgrimme, og som bl. a. sørgede for herberger på valfartsruterne. De kendes fra Tyskland, Nederlandene og især fra Frankrig, hvor det ældste vidnesbyrd om dem er fra 1295.

Efterhånden blev pilgrims-ibsskallen et almindeligt fromhedselement, måske opfattet som symboliserende pilgrimsrejser i overført betydning, sjælens pilgrims-gang. Ludvig den Hellige førte f. eks. ibsskallen som feltmærke på sit korstog 1248.

Ibsskallen blev i løbet af 1300- og 1400-tallet uhyre almindelig, ikke blot i gejstlige personers og institutioners segl og våbener, men i alle former for religiøs symbolik og ornamentik. Den afbildedes ofte i forbindelse med andre helgener, f. eks. St. Birgitta, St. Hans, og især St. Mikael. Johannes Døberen fremstilledes hyppigt som døvende Kristus med en muslingeskal, og måske heraf fulgte igen, at døbefonte ofte blev dekoreret med eller udformet som en muslingeskal (Thorvaldsen). Muligvis hænger denne udvidede brug af muslingeskallen dog sammen med Jesu lignelse i Matthæus Evangeliets 13. kapitel, hvor Himmeriges Rige lignes ved en perle.

6. I 1800-tallet var muslingeskals-dekorerede badesteds-souvenirs overmåde populære, ikke mindst i England. En af dem der levede af at fremstille sådanne »Hilsener fra Skagen« hed Marcus Samuel, og da hans sønner, Marcus junior og Samuel Samuel, i 1897 grundlagde »Shell Transport and Trading Company« var de i valget af firmaets navn og varemærke inspireret af faderens skal-souvenirs. I dag er Shells muslingeskal kendt af benzinkøbere verden over.

Ibsskallemærkerne

Et mærke der angav sin bærer som en from rejsende, uden onde hensigter og ikke værd at plyndre, indbød naturligvis til misbrug. Ibsskallen blev skalkeskjul (i ordets egentlige betydning) for folk der færdedes på vejene med knap så fredelige hensigter, tiggere, vagabonder, røvere og alskens pak, oprindeligt naturligvis for at stikke andre blå i øjnene, men efterhånden som et anerkendt omstrejfer-emblem.

Den franske digter og forbryder François Villon (1431-ca. 1485) var f. eks. medlem af en bande, der kaldte sig *les coquillards*, af *coquille* = muslingeskal. Det franske ord *coquin* har muligvis samme oprindelse, og i så fald har det følgende stamtavle: muslingeskal-pilgrim-falsk pilgrim-slyngel.

St. Jakobs Attribut

Det er givet at mange muslingeskaller i våbener har deres oprindelse i en pilgrimsrejse til Compostela eller et andet sted. I enkelte tilfælde véd man det med sikkerhed, f. eks. når ejeren af et dansk ibsskalprydet segl fra 1365 i seglets omskrift betegner sig selv som *pelegrinus*. Den slags er de egentlige ibsskaller.

Efter at ibsskallen var blevet St. Jakobs faste tilbehør, således at han bogstaveligt talt aldrig afbildedes uden, fik den imidlertid et endnu langt større virkefelt. Det var nærliggende, at personer eller korporationer (gilder, lav), der havde St. Jakob som skytshelgen (selv om deres tilknytning til ham intet havde med

7. Gøye-våbenet med ibsskallerne på en skræbjælke, her tillige courtoisie-vendt. Fra ligstenen over Birgitte Gøyes broder, Axel, i Voldum Kirke, Randers Amt, 1543. Fot. Nationalmuseet. Et andet godt eksempel på skræbjælke-våbenet ses på stolestaderne forrest til venstre i Herlufsholm Kirke (fra ca. 1620).

pilgrimsrejser at gøre), demonstrerede deres forhold til ham ved at bruge ibsskallen, f. eks. i deres segl eller andre insignier. Bl. a. synes St. Jakob at være skomagerens skytshelgen (fordi pilgrimme måtte formodes at slide deres sko mere end andre?). Det ældste kendte danske skomager-lavssegel med en ibsskal i er fra ca. 1450. Fra korporationens insignier kunne gildesbrødre og lavsmedlemmer igen måske inspireres til at tage en ibsskal i deres personlige våben.

De engelske konger residerede tidligere i *St. James' Palace*, og hvad var naturligere i et slot af dette navn, end at de kgl. kammerherrers embedsinsignium blev en ibsskal? Fra en sådan kammerherre i *St. James' Palace* stammer sikkert en familie *Chamberlain*, hvis våben er: i rødt felt tre gule ibsskaller, to over en.

Kirker og klostre med St. Jakob som skytshelgen har sat sig talrige spor, især i den kommunale heraldik. I seglet for Bornholms Østre Herred repræsenterer en skal *Ibsker Sogn*. Ballerup-Måløvs Kommunes våben indeholder to ibsskaller: begge kommunens kirker er indviet til St. Jakob. Osv.

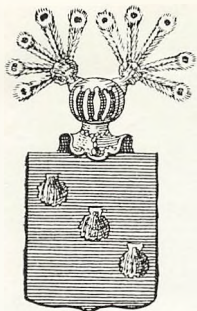
Andre Muslingeskaller i Heraldikken

Antikken afbildede ofte Venus, der jo var opstået af havets skum, stående i en muslingeskal, og ved at associeres med hende kom muslingeskallen, »Venus' vugge«, via kærlighed og frugtbarhed til at symbolisere *evigt liv*. Man lagde muslingeskaller i jorden sammen med de døde, og sarkofager udsmykkedes med muslingeskaller. Denne skik optoges i renessancen.

Sir John de Grailly, der levede i nærheden af Bordeaux i begyndelsen af 1400-tallet, havde følgende våben: i gult felt et sort kors og derpå fem hvide muslingeskaller. Sir John havde store handelsinteresser i Bordeaux, og da denne by, dengang som nu, drev en stor og lukrativ handel med muslinger, er det måske tilladeligt at tro, at han har sat muslingerne i sit våben for – ligesom så mange andre – at anskueliggøre en af sine indtægtskilder heraldisk.

8. Gøye-våben (hvis man kan kalde det sådan) med kun én ibsskal. Det er smukt, men forkert, bl. a. fordi dette våben føres af familien Jernskæg (hvidt i blå). Detalje af et broderemønster, vistnok fra Birgitte Gøyes egen hånd, i Rigsarkivet. Mønstret er fremdraget og udførligere omtalt af Viggo Loft ('03) i *Herlovianeren* 1936 side 61.

9. Gøye-våbenet i »Lexicon over adelige Familier«, 1782 ff. Da dette værks gengivelser i over hundrede år var de eneste »officielle«, kom sidestående miserable og forkerte udførelse af Gøye-våbenet desværre til at sætte sig adskillige spor. Våbenet på facaden af Skolebygningen (opført 1853) og våbenet i et af Skolens signeter er f. eks. utvivlsomt kopieret efter »Lexicon«.

Den kategori af våbener som kaldes »talende« vrimer med ibs- eller andre skaller. Gennemblader man f. eks. Henry Petersen: Danske gejstlige Sigiller fra Midaldalderen, 1886, ser man at størstedelen af de kanniker, kantorer, præster, ærkedegne, o.s.v., i hvis segl eller våbener der er en ibsskal eller St. Jakob-skikkelse, hedder: *Jacobus, Jakob, Jeip, Jeep, Jep* eller lignende. Det ældste bevarede eksempel er fra 1379. I nyere tid fører f. eks. de svenske adelslægter *von Jacobson* og *Jacobsköld* ibsskaller i deres våbener.

Ordspil på »musling«, »skal« m.m. har samme resultat, uanset tungemål. *Shelley* hører naturligvis til i denne gruppe; digteren førte tre konkylie-agtige skaller, og en anden gren af slægten tre kam-muslinger. En skotsk familie *Pringle* med ibsskaller i sit våben spiller sikkert på *pilgrim*. Og i *Skælskørs* våben sidder der en musling, som minder os om byens oprindelige navn: Skælfisk-ør. »Skælfisk« er et gammelt ord for musling.

Muslingeskallens Skønhed

Den sande bevæggrund bag alle disse praktiske og symbolske anvendelser, er måske den enkle, at kam-muslingens skal er en så vidunderlig smuk ting. I antikken, renæssancen, barokken, rokokoen, nyklassicismen (bordsølv), biedermeier, jugend, lige til surrealismen, har muslingeskallen været et uhyre elsket ornament. Er hele ikonografien og heraldikken kun et påskud, en senere konstruktion for at rationalisere den fryd ved en form, som ikke kan forklares?

Engelske specialister, som har skrevet om ibsskallen, se nedenfor, har i alle fald ingen bedre forklaring på den enorme øgning af pilgrimsskarerne til Compostela, og den følgende eksplosive spredning af ibsskallen som pilgrimsmærke, fromhedssymbol og siden omtrent hvad som helst, end den, at muslingeskallen forekom folk så tiltrækkende. Ville Compostela have dra-

10. Et perfekt Gøye-våben. Efter H. Storck: »Dansk Våbenbog«, 1910. Denne tegning har været forlæg bl. a. for Gøye-våbenerne på forstandernes våbenvæg i Biblioteket.

get lige så mange pilgrimme, hvis St. Jakobs attribut havde været f. eks. en tang med en udtrukket tand i, hvilket er St. Apollonias kendetegn?

Et eksempel på, hvad muslingeskallens skønhed kan føre til, har man i oliefirmaet *Shell*, se figur 6. Denne artikels oplysninger om ibsskallen bygger væsentligst på »The Scallop. Studies of a Shell and its Influences on Humankind«, som *Shell* udsendte i 1957, og hvori muslingen og muslingeskallen behandles etymologisk, zoologisk, kunsthistorisk, ikonografisk, heraldisk, og gastronomisk, hvert afsnit skrevet af en verdenskapacitet på området.

Gøye-våbenets Skråbjælke

Det var en lang forklaring på ibsskallens og andre skallers optræden i heraldikken. Tilbage til Gøye-våbenet! Hvorvidt dette våbens skaller er egentlige ibsskaller, eller de hører til i en af de andre grupper, eller evt. har en helt tredje årsag, vil aldrig blive opklaret. Sandsynligvis er de pilgrimsskaller.

Så enkelt som Gøye-våbenet er, gengives det dog med forskellige variationer. Den almindeligste består i at anbringe ibsskallerne på en skråbjælke (se figur 7); denne variation kendes allerede fra 1500-tallet og er brugt i alle slægtens linjer, somme tider af samme person afvekslende med det normale våben. Både i udlandet og i Danmark kendes der eksempler på, at man har indsat en skråbjælke i et våbenskjold som en differentiering for at angive uægte fødsel (selv om dette ikke er almindeligt, og da slet ikke er en regel, sådan som mange vistnok tror). For Gøye-våbenets vedkommende betyder den sporadisk opdukkende skråbjælke imidlertid intet i den retning. Den har næppe nogen anden årsag end personlig tilskyndelse.

I øvrigt må den nærmest anses for en heraldisk forbedring: ibsskallerne syner større og tager sig bedre ud i en skråbjælkes begrænsede areal end i det fulde skjold.

Varianter og Norm

»Lexicon over adelige Familier«, 1782 ff, oplyser, at en linje af Gøyerne »førte i skjoldet kun to ibsskaller«, hvilket jeg dog aldrig har set. Derimod kendes der i hvert fald ét eksempel på, at et medlem af familien har ført én ibsskal, nemlig ingen ringere end Birgitte Gøye (der ikke kan have været stiv i sin heraldik), se figur 8.

Andre afvigelser fra normen består i ibsskallernes indbyrdes stilling. Undertiden ser man Gøye-våbener, hvis ibsskaller har åbningen opad, eller er anbragt individuelt lodret (se figur 9), eller med deres individuelle akse vinkelret på deres samlede akse, eller . . . o.s.v. Skønt man skulle tro det umuligt, er der endnu adskillige variationer af denne art, men de er alle mindre end normen.

Hjelmfiguren er med ganske få undtagelser altid den samme, og også farverne har altid ligget fast. Det korrekte Gøye-våben ser følgende således ud: *i blåt felt tre hvide (eller: sølv) ibsskaller anbragt som en skråbjælke*. Hjelmfigur: *to hvide ibsskaller med åbningen opad, og let udad, hver besat med seks naturligt farvede påfjer*. Hjelmklæde: *udvendigt blåt, indvendigt hvidt*. – Hvis skjoldets ibsskaller er anbragt på en skråbjælke, må man gå ud fra at feltet er hvidt, og skråbjælken blå.

I skoven med Boserup Fik-Fak

Bankovs Plads i Charlottenlund Skov var igen i år rammen om batøk-fik-fak-turneringen, Kristi Himmelfartsdag. Vejret var godt, banen middelmådig, ølstrejken endnu uudbrudt.

Aktieselskabet Foreningen 1929's Fik-Fak-Fraktion, Baneledelsen, havde sat kontingentet op, således at de traditionelle, mellemvævede kamgarnshabitter, Bruun-Hansen og Schaumburg-Müller hvert år efter festen ser sig i stand til at indkøbe, nu vil kunne suppleres med seler, sko og kasketter.

Den service, man normalt yder deltagerne, var på den anden side sat ned, idet man i år selv måtte tilskære fæppene med økser o. l., hvorfor mange ikke rigtigt havde kraft til overs til spillet. Nogen egentlig spænding blev der heller ikke tale om, idet Boserup deltog og vandt. I år stillede han efter tur op for Herlufsholm.

Ved den påfølgende frokost blev der holdt nogle taler for Sorø og Herlufsholm – andre ytrede sig om frie

emner med svagere tilknytning til sammenkomsten, men rundevinderslipsene og mesterskabsplaketten blev tilbørligt overrakt. Af en eller anden grund fandt spisningen – efter mange øjenvidners samstemmende ud-sagn – sted indendørs. Senere spillede eliten et par opvisningsrunder, og så gik man hver til sit – nogle mere end andre.

I den påfølgende tørketid er det blevet bemærket af mange forbigående, at den idylliske plet tilsyneladende ganske mirakuløst har fået en forbløffende, rent ud sagt tropisk frodighed.

A/s Møens Stenminer

Knust flint til flintpapir, sandblæsning og andre
slibeformål

Amaliegade 26 . København K

Østsjællands Folkeblad

GEORG CHRISTENSENS BOGHANDEL

AXELTORVET 10

TELF. NÆSTVED 4 - 2024 - NÆSTVED

LEVERANDØR TIL HERLUFSHOLM KOSTSKOLE

DISKONTOBANKEN A/S

NÆSTVED

SPAREKASSEN

for Næstved
og Omegn

FR. G. KNUDTZONS BOGTRYKKERI A/S

TOLDBODGADE 57
TELEFON CENTRAL 83 & 14983

LARSENS EFTF.

(Peter Andersen %)

NÆSTVED

Studerholdet fra Herlufsholm 1960

(Øverste række fra venstre:) I. Ahnfeldt-Møllerup, H. C. Andersen, O. Sørensen, St. Krabbe, H. Heineke, H. Kragh, A. Krasinkoff, J. Hüttemeier, B. J. Collet, N. W. Kristiansen, J. Olesen.

(Mellemste række:) I. Tesdorpf, J. Valentiner, O. Andersen, P. Rosting, L. Foghsgaard, A. Busck-Nielsen, L. Holmblad, H. Knudsen, P. Kastberg, J. Holme Nielsen.

(Nederste række:) A. Müller, R. Salicath, E. Leschly, A. Bøgh Andersen, K. Møller, P. Langhorn, H. Suhr.

Til lykke - og velkommen i Herloviensamfundet!

Kjeld Hasselbalch-Larsen ('12)

Ved meddelelsen om bibliotekar Kjeld Hasselbalch-Larsens død gav jeg mig igen til at blade de gamle numre af »Herlovieneren« igennem, som han havde redigeret – og præget. Det var bladene fra nr. 7 i 1937 til og med 1948, digre årgange, vidnesbyrd om flid og varm interesse – og endnu mere omfattende vilde de sikkert endda være blevet, om ikke krigstidens restriktioner havde begrænset det sidetal, han havde til sin rådighed.

Disse mere end tres blade er et smukt minde om en god kammerat, der vil blive savnet i Herloviensamfundet. Grundigt har han gjort sit arbejde her – med kolossal omhu har han holdt rede på de ofte meget flagrende tråde, der er en redaktørs forbindelse med dem, han skriver for, til og om. Uendelig mange timer af sin fritid må han have ofret for at kunne udsende så mange numre af »Herlovieneren« og for at gøre deres indhold så læst og interessant.

Mange bønligt, redaktionelle smånotitser i løbet af disse år viser, at bidrag til bladet langt fra er kommet automatisk – og netop på den baggrund imponeres man over hans blades alsidighed og høje standard.

En nem periode var disse år ikke. Landet var besat i en stor del af hans redaktørtid, og alle publikationer blev nøje overvåget. Enhver, der satte navn og adresse under et blad, løb dengang en stor risiko, men Hasselbalch-Larsen veg ikke tilbage for at lade »Herlovieneren« komme med meningstilkendegivelser – som for eksempel i 1944, i anledning af mordet på kaptajn Gustav Mackerprang.

Let var den påfølgende periode af hans redaktørtid heller ikke: årene efter krigen, da han skulle udsende et samlende medlemsblad i en forening, der var delt i

to stridende lejre, begge med en tilbøjelighed til at ville se stærke ord om modparten i »Herlovieneren«s spalter. Bladene fra den tid taler tydeligt om, hvor behændigt han har arbejdet for at holde »Herlovieneren« fri for stillingtagen til uenighederne. Måske kan man et sted mene at kunne tage hans ord til fordel for den ene gruppe, men et andet sted synes man alligevel det modsatte. Sandheden er, at Hasselbalch-Larsen behændigt og omhyggeligt undlod at lade sin egen stillingtagen til problemerne komme til udtryk i bladet – og det er vel tvivlsomt, om bilæggelsen af stridighederne i Herloviensamfundet var forløbet så relativt let, om han havde valgt en anden redaktionel kurs – eller om en anden havde siddet som bladets redaktør.

Han var et elskeligt, gennemkultiveret og redeligt menneske – og i besiddelse af en venlighed, der både blev højt værdsat på hans bibliotek og blandt hans kammerater. Selv da bølgerne gik vildt i »Herlovieneren« – i begyndelsen af 1947 – hvor det ville have været totalt umuligt at stille alle tilfreds, mærkede man tydeligt Hasselbalch-Larsens oprigtige venlighed, selv når han blev angrebet på en måde, der ville have fået andre til at fare i det redaktionelle blækhus med harme og indignation.

Men det var han for klog, for loyal og venlig til!

Kjeld Hasselbalch-Larsen kom til på denne post, netop i denne periode – den længste redaktørtid i »Herlovieneren«s historie – at betyde uendelig meget for Herloviensamfundets trivsel. Han var en af dem, der virkelig ofrede noget for at opfylde samfundets formål – og han gjorde det godt.

Kaj Dorph-Petersen ('43).